

2018 - 2019

Begaafdheid & Wereldoriëntatie

verrijkingsonderwijs bieden



Start onderzoek / Einde onderzoek
september 2018 / juli 2019

Onderzoeksverslag van
Linda van den Heuvel
2^e jaars student – Master Educational Needs
Studentnummer: 2146479
PCN: 219758

Onderzoeksbegeleider
Ilonka van der Sommen



Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	3
1. Inleiding	4 – 5
1.1 Aanleiding, motivatie en context	4
1.2 Probleemanalyse en probleemstelling	4 – 5
2. Theoretisch kader (<i>afsluitend met onderzoeksvraag</i>)	6 – 10
2.1 (Hoog)begaafdheid	6
2.2 Onderwijsbehoeften begaafden	6 – 7
2.3 Talentontwikkeling	7 – 8
2.4 Wereldoriëntatie	8
2.5 Verrijkingsonderwijs	8 – 10
2.6 Onderzoeksvraag en deelvragen	10
3. Opzet van het onderzoek	11 – 14
3.1 Onderzoeksparadigma's	11
3.2 Onderzoeksstrategie	11 – 12
3.3 Onderzoeksmethoden	12 – 14
3.4 Kwaliteit van het onderzoek	14
4. Data-analyse en resultaten	15 – 19
<i>Deelvraag I t/m III</i>	
5. Conclusie en discussie	20 – 23
5.1 Conclusie	20 – 22
<i>Deelvraag I t/m III</i>	20 – 22
<i>Hoofdvraag</i>	22
5.2 Discussie	22 – 23
5.3 Praktische opbrengst en aanbevelingen	23
Literatuurlijst	
Bijlagen	
Bijlage I: Logboek	
Bijlage II: Vragenlijst respondenten onderzoeksgroep – leerlingen	
Bijlage III: Planning activiteiten	
Bijlage IV: Overzicht vaardigheden (SLO, z.j.)	
Bijlage V: Profielen Betts & Neihart (2010)	
Bijlage VI: Vragenlijst leeromgeving respondenten onderzoeksgroep – leerlingen	
Bijlage VII: Vragenlijst evaluatie respondenten onderzoeksgroep – leerlingen	
Bijlage VIII: Beeldmateriaal project S.I.O. – Samen In Ontwikkeling	

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksverslag 'Begaafdheid & Wereldoriëntatie: verrijkingsonderwijs bieden'. Het onderzoek voor dit verslag is uitgevoerd in de bovenbouw van basisschool X. Dit verslag is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de master Educational Needs aan Fontys Hogeschool 's-Hertogenbosch en na gezamenlijk overleg met de directie van basisschool X. Van september 2018 tot en met mei 2019 ben ik bezig geweest met het onderzoek behorend bij dit verslag en het schrijven van het onderzoeksverslag.

Samen met de intern begeleider van basisschool X heb ik de onderzoeksvraag voor dit onderzoek bedacht. Het was een veelomvattend en ingewikkeld onderzoek waarin ik regelmatig heb moeten evalueren op mijn handelen en waar nodig bij heb moeten sturen. Zo is de onderzoeksvraag steeds specifiekier geworden en kreeg het onderzoek zijn uiteindelijke vorm. Na grondig onderzoek heb ik de onderzoeksvraag kunnen beantwoorden. Gedurende dit onderzoek heb ik veel hulp en ondersteuning mogen ontvangen uit verschillende hoeken. Waar nodig, zijn mijn vragen beantwoord zodat ik weer op weg kon met de uitvoering van mijn onderzoek.

Via deze weg wil ik dan ook graag een aantal mensen bedanken voor hun hulp gedurende dit onderzoek, want zonder hun medewerking had ik dit onderzoek niet op deze manier neer kunnen zetten:

- * Peter, directeur van basisschool X: bedankt voor de kans om dit onderzoek uit te voeren. Mijn sollicitatiegesprek was tenslotte waar dit allemaal is begonnen.
- * Paulien, intern begeleider van basisschool X: bedankt voor de eeuwige steun en hulp bij het uitvoeren van dit onderzoek en zoveel meer. Zonder jouw hulp stond ik niet waar ik nu sta.
- * Bovenbouwcollega's van basisschool X: Bedankt dat ik gedurende een aantal maanden elke week een aantal van jullie leerlingen mocht 'lenen' voor dit onderzoek en jullie bereidheid mee te werken aan mijn onderzoek. Fijn dat jullie de leerlingen de kans boden om deel te nemen.
- * Klankbordgroepcollega's: Bianca, Mitchell, Laurette, Peter en Paulien. Bedankt voor jullie hulp, ondersteuning, kritische en verhelderende feedback.
- * Critical friends van de master Educational Needs: Bedankt voor jullie luisterend oor, kritische blik en krachtige feedback.
- * Begeleiders van de master Educational Needs: Vanzelfsprekend ook mijn grote dank aan Ilonka van der Sommen en Margie Voorzee. Zonder jullie had ik ook zeker niet neer kunnen zetten, wat er nu staat. Zoals Ilonka mij pas vertelde ben ik erg gegroeid in de afgelopen twee jaar. Ik ben rustiger en beter gefocust. Dit gesprek met Ilonka heeft mij aan het denken gezet en doen beseffen dat ik inderdaad ben veranderd. Ik heb veel geleerd en voel me veel zekerder over mezelf en mijn kennis en kunde. Dankjewel allebei!
- * De onderzoeksgroep: En natuurlijk kan ik niet anders dan mijn dank uitspreken voor de leerlingen die bereid waren deel te nemen aan mijn onderzoek. L., C. R., F., R., L., T., C., S. en D. Enorm bedankt voor jullie enthousiasme, creatieve ideeën, gekkigheid en bereidheid om de onzekere, nieuwe paden te bewandelen met mij.
- * Pappa, mamma en vriendinnen: degenen die bereid waren te luisteren wanneer dat nodig was of juist even mijn onderzoeksverslag door te lezen met een kritische blik. Iris, Jolanthé, Joyce, Lieke en Wendy: dankjewel! En last maar zeker niet least, Martijn. Dankjewel voor je onvoorwaardelijke steun.

*Linda van den Heuvel
mei 2019, 's-Hertogenbosch*

Samenvatting

In het schoolplan van basisschool X (2018-2019) zijn strategische beleidsvoornemens geformuleerd die in het jaarplan (Basisschool X, 2018-2019) nader uitgewerkt zijn. In het jaarplan staat talentontwikkeling op nummer 1. De oude, voltooide ambities op dit onderwerp zijn vervangen door nieuwe ambities.

Waar de oude ambities op het gebied van talentontwikkeling zich richtten op alle leerlingen van basisschool X en hun ontdekkende houding, richten de nieuwe ambities zich nu specifiek op de (hoog)begaafde leerlingen. Het doel is hen op allerlei gebieden te laten kennismaken met hun eigen talent en de ontdekkende houding en nieuwsgierigheid te stimuleren.

De onderzoeksvraag luidt:

Op welke manier kan het verrijkingsaanbod op het gebied van wereldoriëntatie vormgegeven worden zodat dit afgestemd wordt op de onderwijsbehoeften van de (hoog)begaafde leerlingen in de bovenbouw op basisschool X?

Door middel van een ontwerp- en actieonderzoek zoek ik naar een antwoord op deze vraag en bijbehorende deelvragen. Ik ga in gesprek met collega's, directie en een groep (hoog)begaafde leerlingen. Op basis hiervan ontwerp ik samen met deze leerlingen een lessenreeks op het gebied van wereldoriëntatie en voeren zij deze uit. Tot slot bekijk ik samen met de klankbordgroep hoe deze lessenreeks geïntegreerd kan worden in ons onderwijs.

Hoofdstuk 1

1.1 Aanleiding, motivatie en context

Op basisschool X is ontwikkeling, voor iedereen, een belangrijk item. In het huidige, door de directie opgestelde, schooljaarplan (2018-2019) staan talentontwikkeling en (hoog)begaafdheid bovenaan. De werkgroep ‘talentontwikkeling’ heeft rondvraag gedaan naar de behoeften van het team op het gebied van talentontwikkeling en (hoog)begaafdheid. Hieruit bleek dat men op basisschool X zoekt naar een vaste werkwijze waarin alle (hoog)begaafde leerlingen¹ passend onderwijs op het gebied van wereldoriëntatie krijgen. Momenteel wordt er binnen dit domein niet gedifferentieerd.

Op basisschool X wil men samen met deze leerlingen een project ontwikkelen gericht op wereldoriëntatie waarmee differentiatie kan plaatsvinden. Uit gesprekken met de intern begeleider blijkt dat er gezocht wordt naar mogelijkheden waarbij deze leerlingen één uur per week differentiërende opdrachten met bijbehorende instructie en extra verwerkingstijd krijgen. Daarbij geeft de intern begeleider aan dat zij vanuit de jaarlijkse signaleringen leerlingen ziet die hier uitdaging in zouden kunnen vinden.

De aanleiding voor dit onderzoek betreft de combinatie van persoonlijke interesse in (hoog)begaafdheid en de hulpvraag van leerkrachten, de intern begeleider en de directeur van basisschool X. Uit het auditrapport van de Schoolinspectie (2017-2018) is gebleken dat de begeleiding en het aanbod voor deze leerlingen momenteel niet op het gewenste niveau zit, waardoor deze leerlingen niet de uitdaging krijgen die zij nodig lijken te hebben.

Het onderzoek vindt plaats binnen de school. Ik maak gebruik van de informatie die de werkgroep in een eerder stadium heeft verworven, voer gesprekken met de intern begeleider, de directeur en de leerlingen uit de onderzoeksgroep². Daarnaast heb ik een onderzoeksgroep samengesteld van collega's³. Het onderzoek richt zich op de bovenbouw. De klankbordgroep helpt met het bestuderen van onderzoeksbevindingen en het evalueren van acties.

Het onderzoeksdoel is de begeleiding en uitdaging voor de (hoog)begaafde leerling op basisschool X op een passende wijze te integreren in het dagelijks handelen. Er wordt gezocht naar een werkwijze waarbij deze groep leerlingen uitdaging krijgt aan de hand van verrijkingsopdrachten op het gebied van wereldoriëntatie, passend bij hun niveau. Hiervoor zal gedurende het onderzoek één lessenreeks ontworpen worden in samenwerking met de onderzoeksgroep. Hierin zal leren leren door te leren samenwerken, doelen stellen, creatief werken en reflecteren op eigen handelen centraal staan. Door samen met deze leerlingen de lessen te maken zullen zij een grotere mate van eigenaarschap ervaren.

1.2 Probleemanalyse en probleemstelling

De intern begeleider geeft aan dat deze leerlingen op basisschool X momenteel onvoldoende uitdaging krijgen op het gebied van wereldoriëntatie. Daarnaast wordt dit genoemd in het auditrapport van de Schoolinspectie (2017-2018). In het huidige jaarplan is opgenomen dat basisschool X zich inzet voor meer uitdaging en verrijkingsaanbod op het gebied van wereldoriëntatie voor deze leerlingen.

Er is onderzoek gedaan naar de behoeften van het team op het gebied van (hoog)begaafdheid. Er is

¹ Vanaf hier wordt er met ‘leerlingen’ of ‘deze leerlingen’ naar (hoog)begaafde leerlingen verwezen.

² Vanaf hier wordt er met ‘onderzoeksgroep’ naar de leerlingen uit de onderzoeksgroep verwezen.

³ Vanaf hier wordt er met ‘klankbordgroep’ verwezen naar de onderzoeksgroep bestaande uit collega's.

geen eerder onderzoek geweest naar de onderwijsbehoeften van deze groep leerlingen op onze school. Uit gesprekken blijkt dat deze leerlingen extra aandacht nodig hebben. Het is onbekend in welke vorm dat is. De geselecteerde leerlingen worden geïnterviewd om inzicht te krijgen in hun specifieke onderwijsbehoeften, gericht op wereldoriëntatie.

Uit de gesprekken met de directeur, de intern begeleider en de onderzoeksgroep blijkt dat er een verbeterwens bestaat gericht op de huidige verrijking en begeleiding. De leerlingen vragen om een passend verrijkingsaanbod op het gebied van wereldoriëntatie. De schooldirectie heeft recent een audit gehad van de Schoolinspectie waaruit bleek dat het verrijkingsonderwijs nog ontoereikend is. Door dit ontwerponderzoek wordt er gewerkt aan verbetering van de school en het geboden onderwijsaanbod.

De probleemstelling van dit onderzoek is:

Het verrijkingsaanbod op het gebied van wereldoriëntatie is momenteel ontoereikend voor de (hoog)begaafde leerlingen van basisschool X. Uit eerder onderzoek blijkt dat leerkrachten op basisschool X handelingsverlegen zijn met betrekking tot het aanbieden van verrijking. Leerkrachten willen (meer) verrijken, maar geven aan te weinig tijd, ruimte, kennis en vaardigheden te hebben.

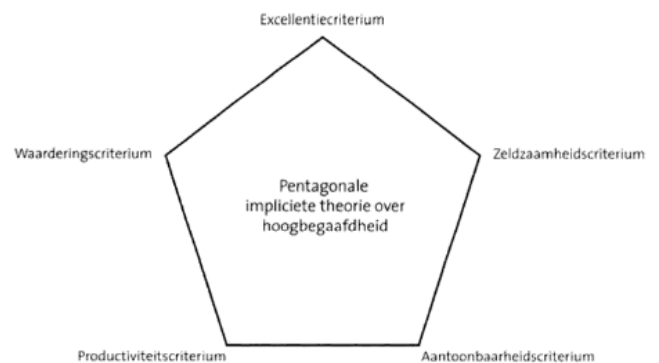
2. Theoretisch kader

2.1 (Hoog)begaafdheid

Begaafdheid wordt op diverse manieren omschreven. Leerkrachten geven aan begaafde leerlingen te herkennen aan hoge CITO-scores en/of een hoog IQ, terwijl begaafdheid in de wetenschap over meer dan alleen cognitieve en academische prestaties gaat (van Gerven, 2011). Begaafdheid is een bindend begrip verwijzend naar waarneembaar gedrag (Mönks, 1985). Het gedrag van begaafden kan onderscheiden worden van gemiddeld of laag begaafden (Sternberg & Zhang, 1995). Dit wordt benoemd als 'impliciete veronderstellingen die sterk verwijzen naar maatschappelijke waarden die aan gedrag worden toegekend.' Die essenties komen terug in de vijf criteria van het pentagonale model (Sternberg & Zhang, 1995).

Anouke Bakx (2018) geeft aan dat het belangrijk is om gedrag van begaafden te kunnen onderscheiden. Het gebeurt vaak dat leerkrachten redeneren dat een kind met een ontwikkelingsvoorsprong er wel komt. Het heeft tenslotte de juiste bagage om zichzelf te kunnen redden. "Een onterechte aanname, want ook zo'n leerling heeft begeleiding nodig om tot ontwikkeling te komen," aldus Bakx (2018).

Ongeacht de definitie van begaafdheid wordt er altijd verwezen naar 'excellentie'. De betreffende leerling scoort op een of meerdere gebieden excellent. Begaafdheid vraagt om extreem talent (excellentiecriteria). In hoeverre iets tot begaafdheid gerekend wordt, hangt af van de gemiddelde beheersing van leeftijdsgenoten. Deze (aanleg voor) talenten bij een begaafde zijn zeldzaam in vergelijking met leerlingen van dezelfde leeftijd. Een excellente prestatie wordt enkel als uiting van begaafdheid gezien wanneer deze zeldzaam is (zeldzaamheidscriterium)(van Gerven, 2011).



Figuur 1 Pentagonale model (Sternberg & Zhang, 1995).

Daarnaast is de (potentiële) productiviteit belangrijk (productiviteitscriterium). De leerling moet laten zien dat hij begaafd is (aantoonbaarheidscriterium). Tot slot moet de excellente prestatie als waardevol gezien worden (waarderingscriterium). Om van begaafdheid te kunnen spreken, moet aan deze criteria voldaan worden (Sternberg & Zhang, 1996).

2.2 Onderwijsbehoeften begaafden

Om begaafde leerlingen op basisschool X passend onderwijs te kunnen bieden, moeten de onderwijsbehoeften bekend zijn. Als ondersteuning hiervoor is er een document opgesteld (Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2016), waarin onder andere de doelen genoteerd zijn. Hierin wordt gesteld dat alle kinderen een passende plek in het onderwijs moeten krijgen, ongeacht de onderwijsbehoeften. De mogelijkheden en onderwijsbehoeften van het kind, en niet de beperkingen, zijn bepalend (Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2016). Om de onderwijsbehoeften van de geselecteerde leerlingen op basisschool X in kaart te brengen, zijn zij hierop ondervraagd (zie uitwerking deelvraag II).

Begaafde leerlingen hebben minder oefentijd nodig omdat ze leren in grotere stappen (van Gerven, 2010). Daarnaast is er de self-determination theory (SDT) (Deci & Ryan, 2000). Deze stelt dat we

worden aangesproken door activiteiten die ons interesseren, willen uitdagingen in de omgeving beheersen en zoeken verbinding in sociale groepen. De specifieke context waarin we zitten en onze ontwikkelingsgeschiedenis, bepalen in welke mate een optimale ontwikkeling en vervulling van onze basisbehoeften mogelijk is.

Een ondersteunende omgeving voldoet aan de behoeften om autonomie, competentie en relatie te ervaren. In het onderwijs is het boeiend en bindend vermogen van leerkrachten van belang om dit te realiseren en hierbij is de leerkracht zélf zijn eigen instrument (Stevens, 2010). Het bieden van keuzes versterkt het gevoel van autonomie, omdat we dan de ruimte ervaren om iets zelf te mogen bepalen en het versterkt het vertrouwen in het eigen kunnen (Deci & Ryan, 2000; Ritchotte, Matthews & Flowers, 2014). De innerlijke beleving erkennen door bijvoorbeeld aandacht te hebben voor gevoelens en deze serieus te nemen is belangrijk voor de autonomie-ervaring.

De relatiebehoefte verwijst naar de wens om verbinding met anderen te ervaren, het geliefd voelen en liefde voor anderen voelen, het ervaren dat er anderen zijn die om je geven en die belangrijk voor je zijn (Baumeister & Leary, 1995). De self-determination theory gaat uit van een natuurlijke drang om de waarden en regels van sociale groepen eigen te maken en daarbij trouw te blijven aan zichzelf, met als doel erbij te horen in een groep. Wanneer je jezelf kunt herkennen in een bepaalde groep, gaat dit vanzelf.

De competentiebehoefte geeft de eerste tendens weer waarin men gemotiveerd is doelmatig gedrag na te streven waarbij we invloed kunnen uitoefenen op onze omgeving. Dit gedrag uit zich in nieuwsgierigheid, verkennend en onderzoekend gedrag, actieve en impulsieve activiteiten. Door deze natuurlijke reactie zijn we in staat ons aan te passen aan nieuwe omstandigheden en uitdagingen. Dit competentiegerichte gedrag is sterk verbonden met intrinsieke motivatie. Positieve feedback werkt hierbij versterkend, maar enkel wanneer de persoon in kwestie zich verantwoordelijk voelt voor deze prestatie. Men wordt intrinsiek gemotiveerd wanneer er iets nieuws te leren is en de activiteit goed afgestemd is doordat de vaardigheden aansluiten bij het uitdagningsniveau. Op deze manier is de competentiebeleving optimaal (Csikszentmihaly, 1998; 1999). Doordat de grenzen van het eigen kunnen constant verlegd worden, wordt de groei op zowel cognitief, fysiek als sociaal gebied gestimuleerd (van Gerven, 2011).

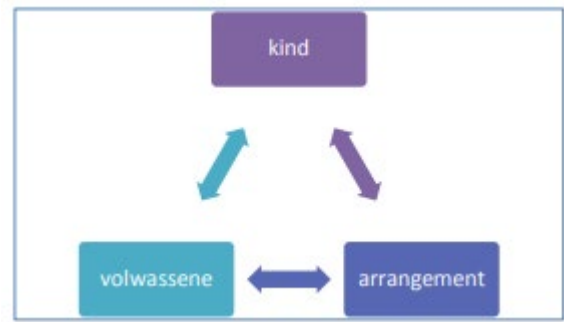
2.3 Talentontwikkeling

Het inrichten van een passend onderwijsarrangement voor (hoog)begaafde leerlingen kent uitdagingen op praktisch, pedagogisch en onderwijskundig gebied (Bos, 2017). Hierbij valt te denken aan aanpassing van leerstofaanbod, organisatie van feedback en instructie en het ruimte geven om een leerling eigenaar te laten worden van zijn eigen leerproces (Boer, Donker-Bergstra & Kostons, 2013).

Verschillen erkennen en waarderen is het uitgangspunt bij het organiseren van passend onderwijs, ook voor (hoog)begaafden (Denktank, 2014; van den Bergh, 2018). Het voltijds onderwijsaanbod dat voor een homogene groep is samengesteld komt onvoldoende tegemoet aan het leren omgaan met verschillen (Bos, 2017). Een arrangement zou gebaseerd moeten zijn op talentontwikkeling en daarbij kan uitgegaan worden van twee principes van Talentenkracht (Steenbeek, van Geert & van Dijk, 2011).

Ontwikkeling kan enkel ontstaan door de betreffende persoon als talentvol te benaderen (Bos, 2017). Het talent wordt als waardevol erkend en de persoon kan aangesproken worden op persoonlijke mogelijkheden. Daarnaast kan een volwassene de motor van de talentontwikkeling zijn door het talent

te zien en in een ontwikkelingsperspectief te plaatsen. Een leerling kan zich enkel ontwikkelen met behulp van een deskundige en betrokken volwassene. Hieruit stroomt het derde element in de driehoek van talentontwikkeling: het arrangement dat zorgt voor praktische mogelijkheden om tot ontwikkeling te komen (Bos, 2017). Voorwaarden voor deze talentontwikkeling zijn bijvoorbeeld belemmeringen oplossen, zich richten op metacognitieve vaardigheden en leer- en denkstrategieën, leerlingen actief betrekken bij het eigen leerproces en zorgen voor eigenaarschap, gelegenheid bieden tot samen leren en delen van ervaringen, maar ook zorgen voor uitdaging in de zone van naaste ontwikkeling en bovenal begeleiding door een betrokken en deskundige leerkracht.



Figuur 2 Model van samenwerking.

Een growth mindset en motivatie is voor alle leerlingen essentieel (Yeager & Dweck, 2012). Door processen te prijzen en uitdagingen te waarderen kan een growth mindset ontstaan die de leermotivatie stimuleert (Dweck, 2010). Daarnaast telt de leerlingbetrokkenheid mee bij het leren. Leerlingen hebben nog onvoldoende zicht op leerlijnen, benodigde kennis en ontwikkeling waardoor de relatie met de leerkracht cruciaal is (Laevers, Heylen, Daniels, & m.m.v. Herbots, 2004). Met leerlingen praten over een ontwikkelplan zorgt voor een groter gevoel van eigenaarschap over het eigen leerproces. Door eisen te stellen, wordt de ontwikkeling gestimuleerd. Uitdaging bieden en risico's laten (durven) nemen zijn noodzakelijk.

2.4 Wereldoriëntatie

De Inspectie van het Onderwijs heeft een [brochure ontwikkeld gericht op wereldoriëntatie](#) (Jonk, 2016). Hierin wordt gesproken over de leerlijnen voor het basisonderwijs met betrekking tot wereldoriëntatie. Wereldoriëntatie als kennisgebied komt in de Wet op het Primair Onderwijs niet voor. Scholen gebruiken het begrip als verzamelnaam voor de kennisgebieden natuur en techniek, ruimte (aardrijkskunde) en tijd (geschiedenis) (Jonk, 2016).

Voor het basisonderwijs zijn de kerndoelen leidend (Onderwijsinspectie, 2006). Het uitgangspunt is dat de kerndoelen, waar mogelijk, in samenhang aangeboden worden. Er kan samenhang zijn binnen de wereldoriëntatie domeinen, maar ook daarbuiten. Bij de wereldoriëntatielessen zijn leerlingen vaak actief betrokken en tonen zij interesse in de stof. Samenwerken, creatieve ideeën of oplossingen bedenken en zelf een probleem onderzoeken zijn vaardigheden die in deze lessen ingezet worden. Het is bij deze lessen belangrijk dat een uitdagende leeromgeving gecreëerd wordt door het gebruik van diverse leer- en hulpmiddelen. Dit gebeurt momenteel relatief weinig, maar is voor leerlingen die wat meer aankunnen van essentieel belang (Onderwijsinspectie, 2016). De wereldoriëntatie domeinen kunnen aansluiten op de nieuwsgierigheid van kinderen en de belangstelling die zij hebben voor de wereld. Er kan veel enthousiasme ontstaan, zowel bij leerlingen als leerkrachten, waardoor veel geleerd wordt (Onderwijsinspectie, 2016).

2.5 Verrijkingsonderwijs

Gagné (1998; 2004) betoogde over het belang van differentiatie op basis van begaafdheid van een leerling. Rijk onderwijs helpt daarbij, mits er gekeken wordt naar meer dan alleen het aanbod en inhoud. Dit rijke onderwijs zou ook moeten voorzien in socialisatie, waarin leerlingen een relatie kunnen laten groeien tussen zichzelf en de wereld, zowel dichtbij als verder weg en vanuit het nu ook naar het verleden en de toekomst (Janson, 2016). Samenwerken en leren omgaan met andermans

kwaliteiten en reacties hebben een belangrijke plek hierin. Dit kunnen zij leren door eigen kwaliteiten en valkuilen te ervaren en op waarde schatten. Waar mogelijk kunnen zij aan verbetering werken. De stimulans om nieuwsgierig te blijven is erg belangrijk om de groei naar volwassenheid te bevorderen. Voor het leerproces van (hoog)begaafden is verrijking een van de noodzakelijke voorwaarden (Janson, 2016).

In de 21^e eeuw steunt rijk onderwijs op een visie gericht op de functie van onderwijs. Hierdoor is het onderwijs niet 'waardenvrij'. Vanuit deze visie is dit onderwijs geschikt en wenselijk voor álle leerlingen. Zelf denken, effectief communiceren, afstemmen en samenwerken met andere leerlingen en handig gebruikmaken van alle digitale mogelijkheden daarbij worden als vanzelfsprekend beschouwd. De constante interactie tussen de eigen uniciteit en de wereld waarin een leerling opgroeit speelt hierbij een essentiële rol. Tegelijk betekent dit dat leerlingen met deze benadering meer dan gemiddelde mogelijkheden krijgen en meer kansen krijgen om die mogelijkheden te benutten en verder te ontwikkelen (Janson, 2016).

In Nederland worden in het basisonderwijs diverse leerarrangementen overgenomen van andere onderwijsvormen. Het gaat hier om leerarrangementen die aangepast (kunnen) worden aan de individuele kenmerken van een leerling. Bij voldoende differentiatie in het leerproces kan deze werkwijze effectief zijn. Voor begaafde leerlingen betekent dit dat er binnen het leerarrangement sterk geïndividualiseerd moet worden wanneer het gaat om de diverse begaafdheden en vaardigheidsniveaus van deze leerlingen (Mooij & Smeets, 2006; Mooij, e.a., 2007). Door het toepassen van verrijking krijgen deze leerlingen de kans zich te ontplooiën en kunnen zij hun capaciteiten op een passende manier inzetten.

Wanneer er gesproken wordt over 'leren', hebben we het over alle activiteiten waarbij leerlingen zodanig betrokken zijn dat het noodzakelijk is te reflecteren op kennis en de wijze waarop die kennis persoonlijke betekenis krijgt en toegepast wordt (Hohmann & Weikart, 1995). Leren houdt verband met drie aspecten: pure kennis, het ontwikkelen van cognitieve vaardigheden en het ontwikkelen van sociaal-emotionele vaardigheden, ook wel 'leren denken', 'leren leren' en 'leren leven' genoemd (Peters, 2007).

Het uiteindelijke doel van leren is dat 'dependent learning', ofwel passief en afhankelijk leren (Renzulli, 1988), zich ontwikkelt naar onafhankelijk en betrokken leren. Die verandering gebeurt wanneer deductief leren omgezet wordt in interactief leren. De leerkracht brengt de leerstof niet frontaal over, maar er wordt geleerd door middel van een samenspel van instructie en eigen inbreng van de leerling.

Om te kunnen verrijken, moet compacten plaatsvinden. Zonder schrappen in de reguliere leerstof is het onrealistisch om van leerlingen te verwachten dat zij aan verrijkingsstof toekomen. Verrijkingsonderwijs is geen extra werk, maar vervangend werk. Het vult de vrijgekomen ruimte met zinvolle activiteiten die aansluiten op de brede ontwikkeling van de leerling en die aansporen tot leren denken, leren leren en leren leven (van Tassel-Baska, 1982; Drent & van Gerven, 2002). Om aan de uniciteit van elke leerling tegemoet te komen, dient elke leerervaring onderzocht te worden op competentie, interesse en leerstijlen (Renzulli, 1994). De kindkenmerken zijn medebepalend bij het vaststellen van een juist verrijkingsaanbod. Allereerst moet er vastgesteld worden hoe de denkvaardigheden zijn ontwikkeld. De acht intelligenties van Gardner (1983) zijn geschikt als uitgangspunt voor verrijkingstaken. Gardner (1983) stelde dat iedere leerling intelligent is op zijn eigen manier. Hierover is meer te lezen in mijn beroepsproduct begaafdheid op schoolniveau. Het soort intelligentie bepaalt waar een leeringang te vinden is. Leerlingen voelen zich fijn bij het werken aan

opdrachten die binnen dat gebied vallen. Doordat de leerling aangesproken wordt op persoonlijke intelligentie, kan het zich op eigen niveau ontwikkelen.

Het vloeiend laten samengaan van compacten en verrijken is de beste aanpak in het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen (Janson, 2016). Leerlingen uitdagen en vaardigheden aanleren waar binnen het reguliere aanbod niet aan toegekomen wordt, is het doel van verrijkingsonderwijs. Dit onderwijs moet aansluiten bij de specifieke leereigenschappen van deze groep leerlingen en het moet alle kennisniveaus aanspreken. Doordat de leerstof op een passend niveau aangeboden wordt, kunnen de leerlingen een goed zelfbeeld ontwikkelen en vasthouden. Leren wordt effectiever en leuker wanneer de leerlingen kunnen genieten van wat ze doen binnen een veilige, gestructureerde en rijke (leer)omgeving. Er is niet één oplossing voor alle begaafden (Janson, 2016), omdat zij verschillen van elkaar in wat zij kunnen en nodig hebben. Het is daarom belangrijk dat het aanbod waar nodig en mogelijk aangepast wordt aan de unieke behoeften van iedere leerling.

2.6 Onderzoeksvraag en deelvragen

Onderzoeksvraag:

Op welke manier kan het verrijkingsaanbod op het gebied van wereldoriëntatie op basisschool X afgestemd worden op de onderwijsbehoeften van de (hoog)begaafde leerlingen in de bovenbouw?

Deelvragen:

- I. Hoe komt de opzet van het verrijkingsaanbod op het gebied van wereldoriëntatie momenteel tegemoet aan de onderwijsbehoeften van begaafde leerlingen op basisschool X?
- II. Wat geven de begaafde leerlingen op basisschool X als onderwijsbehoeften aan met betrekking tot verrijking op het gebied van wereldoriëntatie?
- III. Welke begeleidingswijze(n) is/zijn passend voor basisschool X om begaafde leerlingen te begeleiden bij het werken aan het verrijkingsaanbod op het gebied van wereldoriëntatie?

3. Opzet van het onderzoek

Gedurende de uitvoering van mijn onderzoek kijk ik vanuit mijn visie naar (hoog)begaafdheid en de verrijking op het gebied van wereldoriëntatie. Hierbij kijk ik vanuit verschillende paradigma's naar de situatie. Hoe je ergens naar kijkt, verschilt van paradigma tot paradigma en heeft zodoende een effect op het verloop van het onderzoek. Bij dit onderzoek komen met name het interpretatief paradigma en het kritisch-emancipatorisch paradigma aan bod (Kenniscentrum iSOS, z.j.). Het is bij dit onderzoek belangrijk dat ik mij als onderzoeker kan inleven en betrokken ben bij de onderzoeksgroep. Dit sluit aan bij het interpretatieve paradigma. Daarnaast gaat het om een actieonderzoek, waarin ik op zoek ga naar een manier om de verrijking op het gebied van wereldoriëntatie vorm te geven. Het doel hiervan is om voor de (hoog)begaafde leerlingen van basisschool X de leeromgeving te veranderen en te verrijken. Ik ben daar zelf als onderzoeker actief bij betrokken. Deze twee paradigma's worden in dit hoofdstuk verder uitgeschreven.

Verderop komt de onderzoeksstrategie, ofwel het actieonderzoek, ter sprake. Ik zal dieper ingaan op de verschillende ingezette onderzoeksmethoden, die helpen hebben bij het vinden van een antwoord op de deelvragen. Afsluitend beschrijf ik de respondenten voor dit onderzoek.

3.1 Onderzoeksparadigma's

Een paradigma omvat het denkkader, de theorieën en modellen van waaruit de werkelijkheid onderzocht kan worden (de Lange, Schuman & Montesano Montessori, 2011). Het interpretatieve en het kritisch-emancipatorische paradigma worden gevormd vanuit een aantal aannames (de Lange, Schuman & Montesano Montessori, 2011). Een aanname hiervan is bijvoorbeeld dat de mens een eigen wil heeft en tot op een zeker niveau autonoom handelt. Leerkrachten handelen in grote mate autonoom, maar doen dit binnen de door de school en/of het schoolbestuur gestelde kaders. De creativiteit van de leerkracht speelt een grote rol. Daarnaast is het belangrijk te weten dat onderwijs- en klassituaties constant in beweging zijn. De werkelijkheid is ingewikkeld en ondergeschikt aan meerdere opvattingen. Iedereen heeft andere opvattingen over situaties en gebeurtenissen en handelt volgens die opvattingen. Gedurende dit onderzoek ben ik regelmatig in gesprek met de klankbordgroep en de onderzoeksgroep. Hierbij ga ik respectvol om met ieders behoefte aan autonomie en ga ik uit van de creativiteit van de deelnemende leerkrachten én leerlingen. Mijn doel met dit onderzoek is het creëren van een duidelijke structuur waarin begaafde leerlingen verrijking kunnen krijgen binnen het wereldoriëntatiedomein, afgestemd op de persoonlijke onderwijsbehoeften van deze leerlingen.

Het kritisch-emancipatorische paradigma richt zich op het emancipatiebelang. Door middel van dit onderzoek neem ik de belangen van de (hoog)begaafde leerlingen ter harte. Hierdoor past het binnen het kritisch-emancipatorische paradigma. Het ontwikkelen van een duidelijke structuur voor verrijking binnen het wereldoriëntatiedomein gebeurt in het belang van deze leerlingen. Zij en de begaafde leerlingen na hen kunnen hier profijt van hebben.

3.2 Onderzoeksstrategie

Dit onderzoek kenmerkt zich als ontwerp- en actieonderzoek. Ik heb hiervoor gekozen omdat dit op basis van hetgeen ik in de literatuurstudie heb gevonden het beste past bij het onderzoeksonderwerp. Actieonderzoek omvat alle activiteiten die leerkrachten ondernemen: het opdoen van kennis, het verbeteren van het handelen op basis van die kennis, het reflecteren op het verbeterde handelen en het wederom nieuwe kennis opdoen (Ponte, 2012). Dit is een cyclisch proces waarbij vooral gereflecteerd wordt op het eigen handelen. De reflectie gebeurt veelal in gesprek met collega's en

richt zich op verbetering en verandering. Het gaat hierbij om het creëren van draagvlak. Binnen basisschool X en mijn onderzoek probeer ik dit door collega's te betrekken bij het onderzoek en hen waardevolle taken te geven. Daarnaast vertel ik in teamvergaderingen over de voortgang van het onderzoek, zodat de rest van het team goed op de hoogte is en waar nodig vragen kan stellen. Bijkomend leerdoel voor mijzelf is het beter leren communiceren met collega's, zodat het niet enkel mijn casestudy blijft. Ik heb voor dit onderzoek mijn collega's nodig. Zij hebben er daarna profijt van wanneer er een duidelijke werkwijze uit voortkomt. Het werkt dus verschillende kanten op: ik ontwikkel mijn vaardigheden, de leerlingen ontvangen uitdagend onderwijs en ontwikkelen de vaardigheden die zij willen verbeteren en collega's krijgen handvatten voor de verrijking op het gebied van wereldoriëntatie. Ik communiceer gedurende dit onderzoek met het team, de intern begeleider en de directeur, maar ook met de betrokken leerlingen. Aan het eind van het project hoop ik terug te kunnen kijken op een mooie samenwerking met goede communicatie.

Het ontwerponderzoek definieert zich als een systematische benadering van in dit geval onderwijsproblemen, waarin door middel van geïntegreerde ontwerp- en onderzoeksactiviteiten een tweeledig doel wordt nagestreefd: praktijkverbetering en kennis-groei (van den Akker, 1999). Hierbij zal het accent de ene keer op praktijkervaring en een andere keer op kennisontwikkeling liggen. Centraal in het vooronderzoek staan de verkenning en analyse van het onderwijsprobleem om tot criteria te komen waar de oplossing aan zou moeten voldoen. Ook zijn aan het einde van het vooronderzoek de condities bekend waarbinnen de oplossing zich dient te bewegen geformuleerd. Omdat het oplossen van een onderwijsprobleem actief ingrijpen in de onderwijssituatie veronderstelt, worden oplossing en interventie vaak in één adem genoemd. De tweede fase is de ontwerpfase waarin de interventie in een cyclisch proces van ontwerpen, evalueren, overleggen en bijstellen tot stand komt (van den Berg & Kouwenhoven, 2008).

Gedurende het onderzoek houd ik een activiteitenlogboek bij dat mij later zal helpen het eindverslag te schrijven. Daarnaast zorgt dit logboek voor houvast omdat ik hierin aangeef wat ik doe, hoe dat verloopt en wat de volgende stap is.

3.3 Onderzoeksmethoden

Om tot informatie te komen voor beantwoording van de onderzoeksvragen zet ik verschillende onderzoeksmethoden in. Ik maak gebruik van documentenonderzoek, de denkprofielentest (Sternberg, 2002), leervoorkeuren (SLO, z.j.), reflectiekaarten (Almeers Talentlab, 2016), vragenlijsten en interviews. Daarnaast analyseer ik hulpvragen van de leerkrachten. Door de inzet van verschillende onderzoeksmethoden, wordt er vanuit verschillende invalshoeken gekeken naar de deelvragen en onderzoeksvraag. Hiermee poog ik de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek te vergroten.

Het onderzoek start met het documentenonderzoek om de huidige situatie van het verrijkingsaanbod binnen het wereldoriëntatiedomein te bepalen. Ik bestudeer de schoolgids en het schooljaarplan 2018-2019 van basisschool X en het auditrapport vanuit de Schoolinspectie.

Daarna kijk ik naar de wijze van data-analyse. Ik bestudeer artikelen en andere literatuur met de kernwoorden (hoog)begaafdheid, verrijking, wereldoriëntatie, talentontwikkeling en uitdaging om relevante informatie te vinden voor dit onderzoek.

Daaropvolgend interview ik de leerlingen uit de onderzoeksgroep gericht op hun onderwijsbehoeften en neem ik de denkprofielentest van Sternberg (2002) bij hen af. Deze leerlingen vullen daarna zelfstandig hun leervoorkeuren (SLO, z.j.), de reflectiekaarten (Almeers Talentlab, 2016) en

vragenlijsten in. Tot slot analyseer ik de hulpvragen en aangeboden leerlingeninformatie vanuit de leerkrachten.

Voor de beantwoording van deelvraag 1 voer ik gesprekken met de onderzoeksgroep. Ik informeer hen over het project en neem de denkprofielentest af. Daarna kijk ik met hen naar hun persoonlijke talenten, leervoorkeuren, ontwikkelde vaardigheden en nog te ontwikkelen vaardigheden. Ik kijk met hen naar de profielen van Betts en Neihart (2010) en vraag hen daarbij aan te geven welk profiel volgens hen het meest van toepassing is op henzelf. In dit gesprek krijgen de leerlingen de mogelijkheid aan te geven wat zij vinden van de huidige situatie rondom verrijking op wereldoriëntatie.

De verzamelde informatie vanuit de leerlingen en leerkrachten vormen de basis voor de indeling in de profielen van Betts & Neihart (2010). Ik kijk met de leerlingen naar de mogelijkheden die zij voor zichzelf zien en zij beschrijven hun zichtbare talenten, uitdagingen, kwaliteiten, belemmeringen, kansen en onzichtbare talenten. Dit gebeurt aan de hand van het model 'Talent in Ontwikkeling' (Houkema & Kaput, 2011) en wordt ondersteund door [de instructievideo](#) die hierbij hoort. Hierbij komen hun persoonlijke leerpunten aan bod.

Tot slot bekijk ik met de leerlingen uit de onderzoeksgroep hoe hun talentontwikkeling gestimuleerd kan worden. Voor de beantwoording van deze deelvraag zijn de onderzoeksgroep en hun leerkrachten nodig.

Daarnaast ga ik in gesprek met de collega's uit de werkgroep 'talentontwikkeling' om informatie te krijgen over eerder onderzoek binnen dit onderwerp.

Om deelvraag 2 te beantwoorden ga ik met de onderzoeksgroep in gesprek aan de hand van een vragenlijst over de leeromgeving en wat hun ideale leeromgeving zou kunnen zijn. Ze geven hierbij aan wat zij verder nodig denken te hebben om binnen het wereldoriëntatiedomein tot verrijking te kunnen komen. Vanuit deze gespreksopbrengsten schrijf ik een verslag over de aangegeven onderwijsbehoeften. Voor het beantwoorden van deze deelvraag zijn de leerlingen van de onderzoeksgroep respondenten en maak ik gebruik van een vragenlijst die ik heb opgesteld vanuit de literatuurstudie.

Deelvraag 3 wordt beantwoord door middel van het uitproberen van verschillende begeleidingswijzen gedurende het uitwerken en uitvoeren van de lessenreeks. Ik zal gedurende de looptijd van het onderzoek evalueren op deze begeleidingswijzen om hierin verdere duidelijkheid te verwerven. Ook de leerlingen zelf evalueren hierop gedurende het project, zodat deze begeleidingswijzen van meerdere invalshoeken bekeken worden. Voor de beantwoording van deze deelvraag zijn de leerlingen van de onderzoeksgroep de respondenten.

Naast de leerlingen uit de onderzoeksgroep en hun leerkrachten maak ik gebruik van andere respondenten: de klankbordgroep en de master EN critical friends. Een korte toelichting op de respondenten:

Klankbordgroep

Deze groep bestaat uit een drietal collega's (uit groep 6/7/8), de directeur en de intern begeleider. Zij helpen met de bestudering van bevindingen vanuit het onderzoek en het evalueren van interventies. Zij fungeren als klankbord en critical friends.

Master EN critical friends

De groep master EN critical friends bestaat uit 7 studenten. Zij helpen met het kritisch bekijken van het onderzoeksverslag en geven daar passende feedback op.

Leerlingen onderzoeksgroep

Het gaat hier om 10 leerlingen uit de bovenbouw. De eerste selectie gebeurde met behulp van het SIDI-R, waarmee deze leerlingen gesignaleerd zijn als (hoog)begaafde. Met de intern begeleider stel ik een lijst op met mogelijke leerlingen voor de onderzoeksgroep. De leerlingen worden daarna gekozen op basis van hun AI of AII-CITO-scores voor begrijpend lezen en rekenen/wiskunde.

Alvorens zij in de definitieve onderzoeksgroep komen, worden er gesprekken gevoerd waarin zij bevraagd worden op hun onderwijsbehoeften en interesses. Zij hebben affiniteit met wereldoriëntatie en hebben aangegeven meer uitdaging te willen krijgen.

Samen met de definitieve onderzoeksgroep ontwikkel ik een lessenreeks en zullen zij deze uitvoeren. Na afloop wordt hen gevraagd naar hun bevindingen wat betreft het leeraanbod en de begeleidingswijzen.

Na de selectie voor de onderzoeksgroep worden de leerkrachten van deze leerlingen benaderd. Ik verzoek hen hun knelpunten in de begeleiding van betreffende leerling(en) en de knelpunten van de leerling zelf aan te geven. Met de deelnemende leerlingen voer ik gesprekken op basis van de theorie over meervoudige intelligentie talenten (Gardner, 1983), denkprofielen (Sternberg, 2002) en leervoorkeuren (SLO, z.j.). In deze gesprekken komen ook de vaardigheden vanuit de reflectiekaarten (Almeers Talentlab, 2016) behorend bij het kader voor ontwikkeling (Steenbergen-Penterman & Houkema, 2013) aan bod. De denkprofielentest wordt hierna afgenomen (Sternberg, 2002).

Tot slot volgt de definitieve selectie voor de onderzoeksgroep op basis van de talenten en leervoorkeuren van de leerlingen. De groep wordt zodanig vormgegeven dat er een gemixte groep ontstaat waarin zoveel mogelijk talenten en leervoorkeuren vertegenwoordigd zijn. Dit zorgt ervoor dat deze leerlingen in een peergroep van elkaar kunnen leren.

3.4 Kwaliteit van het onderzoek

Voor dit onderzoek maak ik gebruik van diverse bronnen en verschillende onderzoeksmethodes. Hierdoor ontstaat er een methodische en een bronnentriangulatie. Voor de bronnentriangulatie maak ik gebruik van 6 leerkrachten van basisschool X. Daarnaast zet ik 10 (hoog)begaafde leerlingen van basisschool X in voor de uitvoering van het project. Op deze manier neem ik respondenten met verschillende opvattingen mee in mijn onderzoek, wat de eindresultaten van het onderzoek op een later moment beter ondersteunt wat betreft de geldigheid. Het gebruik van deze bronnen, die mogelijk elkaars opvattingen bevestigen, verhoogt de validiteit van het onderzoek.

Door de afname van de denkprofielentest (Sternberg, 2002), de reflectiekaarten (Almeers Talentlab, 2016) en het documentenonderzoek ontstaat de methodische triangulatie. Door het gebruik van verschillende onderzoeksmethoden probeer ik de risico's van de onderzoeksmethoden te verkleinen.

4. Data-analyse en resultaten

In dit hoofdstuk worden de analyses en opbrengsten van dit onderzoek gepresenteerd. Er zal per onderzoeksvraag overzichtelijk beschreven worden wat de opbrengsten zijn en hoe deze ontstaan zijn.

I. Hoe komt de opzet van het verrijkingsaanbod op het gebied van wereldoriëntatie momenteel tegemoet aan de onderwijsbehoeften van begaafde leerlingen op basisschool X?

Uit gesprekken met de drie collega's van de werkgroep 'talentontwikkeling' bleek dat er voorheen een rondvraag is geweest onder de teamleden van basisschool X over hun behoeften op het gebied van talentontwikkeling en (hoog)begaafdheid. Ik heb hierbij meerdere vragen gesteld en er twee uitgekozen. Deze voorzagen mij van voldoende informatie om deze deelvraag te kunnen beantwoorden. Uit deze gesprekken bleek dat men op basisschool X op zoek is naar een vaste werkwijze waarin alle (hoog)begaafde leerlingen passend onderwijs op het gebied van wereldoriëntatie krijgen. Momenteel is er enkel een standaardaanbod op dit gebied dat alle leerlingen volgen. Hierin zit geen differentiatie en verrijking. Daarnaast werd ook de begeleidingsbehoefte in deze gesprekken kenbaar gemaakt. Deze begeleiding richt zich dan op de leerkracht, wanneer deze een (hoog)begaafde leerling in de klas heeft die een complexere verrijking vraagt. Tot slot werden ook handvatten voor de begeleiding van deze leerlingen en differentiatiemogelijkheden genoemd. De twee uitgekozen vragen staan hieronder uitgewerkt.

Wat hebben teamleden tijdens de vorige rondvraag aangegeven over hun behoeften op het gebied van talentontwikkeling en (hoog)begaafdheid?

Collega I	Collega II	Collega III
Een vaste structuur waarin deze leerlingen uitdaging en begeleiding kunnen krijgen.	Differentiatiemogelijkheden om tot passend onderwijs te komen.	Meer begeleiding van de leerkracht zelf.
Handvatten om deze leerlingen te begeleiden.	Vaste afspraken hierin die per leerjaar door kunnen lopen.	Vaste manier van werken voor deze leerlingen.
	Begeleiding van de leerkracht zelf door bijvoorbeeld een begaafdheidsspecialist.	Uitdagende materialen om in te zetten.
		Handvatten om te kunnen begeleiden.

Wat zien jullie als top 3 van belangrijkste behoeften waaraan voldaan moet worden om passend onderwijs te creëren voor deze doelgroep?

Collega I	Collega II	Collega III
1. Vaste structuur 2. Handvatten voor de begeleiding 3. Begeleiding van de leerkracht	1. Begeleiding van de leerkracht 2. Handvatten voor de begeleiding 3. Differentiatiemogelijkheden	1. Vaste structuur 2. Begeleiding van de leerkracht 3. Differentiatiemogelijkheden

Uit de gesprekken met de leerlingen ontstond de bevestiging van de afwezigheid van verrijking op wereldoriëntatie. De leerlingen gaven aan dat er wel verrijkt wordt op andere domeinen. Zij geven dan ook aan dat er momenteel niet tegemoetgekomen wordt aan hun onderwijsbehoeften wat betreft wereldoriëntatie. De ingevulde denkprofielentesten en informatie van de leerkrachten geeft aan dat er weinig tot geen verrijking plaatsvindt op dit gebied. Hieronder staan de antwoorden van de leerlingen uitgewerkt.

Krijg je in de klas extra leerstof/verrijking aangeboden? Zo ja, op welk(e) gebied(en)?

Leerling I	Leerling II	Leerling III	Leerling IV	Leerling V
Ja. - taal, spelling en rekenen. - SmartGames of studievastigheden. - Kangoeroewedstrijd.	Ja. - taal, spelling en rekenen. - SmartGames of andere breinbrekers. - Kangoeroewedstrijd.	Ja. - taal, spelling en rekengebied. - Engelse boeken en tijdschriften lezen, SmartGames en breinbrekers. - Kangoeroewedstrijd.	Ja. - rekenen. Taal en spelling niet, in verband met dyslexie. - SmartGames (BunnyHop bijvoorbeeld). - Kangoeroewedstrijd.	Ja. - taal, rekenen en spelling. - SmartGames. - Kangoeroewedstrijd.
Leerling VI	Leerling VII	Leerling VIII	Leerling IX	Leerling X
Ja. - taal, rekenen en spelling. - breinbrekers. - Kangoeroewedstrijd.	Ja. - rekenen, taal en spelling.	Ja. - taal, rekenen en spelling.	Ja. - taal, rekenen en spelling. - Kangoeroewedstrijd.	Ja. - ander werk in plaats van regulier werk. Soms voor rekenen, soms voor taal of spelling.

Krijg je extra leerstof/verrijking aangeboden op het gebied van wereldoriëntatie (dus aardrijkskunde, geschiedenis, natuur en techniek)? Zo ja, wat dan? En vind je hier voldoende uitdaging in?

Leerling I	Leerling II
Nee, niet speciaal extra stof. We werken bij geschiedenis wel vaak in een soort van project. Dat is leuk.	Nee, geen extra leerstof. Bij vakken zoals geschiedenis en aardrijkskunde doen we wel lessen van een project waarbij we ook moeten knutselen en zo. Dat vind ik wel leuke lessen.
Leerling III	Leerling IV
Nee, geen extra leerstof.	Nee, geen extra werk hiervoor.
Leerling V	Leerling VI
Nee, dat krijg ik niet voor die vakken.	Niet zo zeer extra leerstof. Doen soms wel andere dingen die niet helemaal in het boek staan, maar die doen we dan met de hele klas.
Leerling VII	Leerling VIII
Nee, niet echt.	Nee.
Leerling IX	Leerling X
Nee, niets extra's.	Nee.

II. Wat geven de geselecteerde begaafde leerlingen op basisschool X als onderwijsbehoeften aan met betrekking tot verrijking op het gebied van wereldoriëntatie?

Vanuit de ingevulde reflectiekaarten (Almeers Talentlab, 2016) en de leervoorkeuren (SLO, z.j.) komen de volgende onderwijsbehoeften van de leerlingen uit de onderzoeksgroep:

Leerling I	Leerling II	Leerling III	Leerling IV	Leerling V
- Uitdagen om creativiteit positief in te zetten - Sterke kanten waarderen en bekrachtigen - Coachen in doelgericht kiezen en handelen - Leren omgaan met perfectionisme - Leren opstaan na falen - Onafhankelijkheid stimuleren - Leren vertrouwen op eigen oordeel en eigen weg kiezen - Leren ontdekken hoe te leren - Samen leren met 'peers' - Minder sterke kanten ontwikkelen	- Bevestiging nodig - Helpen te ontdekken hoe te leren - Onafhankelijkheid stimuleren - Samen leren met 'peers' - Leren opstaan na falen - Leren omgaan met perfectionisme - Minder sterke kanten ontwikkelen - Leren plannen - Concentratie stimuleren - Werktempo stimuleren	- Uitdagen om creativiteit positief in te zetten - Sterke kanten waarderen en bekrachtigen - Coachen in doelgericht kiezen en handelen - Leren omgaan met perfectionisme - Leren opstaan na falen - Onafhankelijkheid stimuleren - Leren vertrouwen op eigen oordeel en eigen weg kiezen - Leren ontdekken hoe te leren - Samen leren met 'peers' - Minder sterke kanten ontwikkelen	- Ondersteunen in de regie nemen over de eigen ontwikkeling - Korte termijn behoeften en lange termijn doelen verbinden - Structuur en vertrouwen bieden om toekomstperspectief te onderzoeken - Uitdaging bieden - Betrokkenheid stimuleren - Duidelijke verwachtingen scheppen	- Uitdagen om creativiteit positief in te zetten - Sterke kanten waarderen en bekrachtigen - Zelfcontrole ontwikkelen - Coachen in doelgericht kiezen en handelen - Motiveren voor schoolse zaken - Betrokkenheid stimuleren - Om leren gaan met eigen verantwoordelijkheid - Ondersteuning in regie nemen van de eigen ontwikkeling - Korte termijn behoeften en lange termijn doelen verbinden - Structuur en vertrouwen bieden om toekomstperspectief te onderzoeken - Duidelijke verwachtingen scheppen - Eigenaarschap/zelfverantwoordelijk zijn - Werken aan zelfvertrouwen/eigenwaarde
Leerling VI	Leerling VII	Leerling VIII	Leerling IX	Leerling X
- Blijven leren - Leren van fouten en gaan voor eigen doelen - Uitdaging bieden - Doelen stellen - Ruimte geven - Onbegrensd leren - Stimuleren om eigen pad te kiezen - Verruim mogelijkheden om passies te ontwikkelen	- Leren omgaan met perfectionisme - Bevestiging nodig - Leren opstaan na falen - Eigen oordeel vertrouwen en eigen weg kiezen - Helpen ontdekken hoe te leren - Onafhankelijkheid stimuleren - Samen leren met 'peers' - Minder sterke kanten ontwikkelen	- Blijven leren - Leren van fouten en gaan voor eigen doelen - Uitdaging bieden - Doelen stellen - Ruimte geven - Onbegrensd leren - Stimuleren om eigen pad te kiezen - Verruim mogelijkheden om passies te ontwikkelen	- Uitdaging bieden - Doelen stellen - Ruimte geven - Onbegrensd leren - Stimuleren om eigen pad te kiezen - Verruim mogelijkheden om passies te ontwikkelen - Leren organiseren - Oplossingsgericht denken	- Kwaliteiten zien en inzetten - Werken aan kwaliteiten - Compensatie voor belemmerende factoren - Acceptatie van en leren omgaan met belemmerende factoren - Accent op talentontwikkeling - Stimuleren werken aan talenten - Ondersteunen in minder sterke kanten - Sterke kanten leren benutten om anders en beter te leren - Hoge verwachtingen vasthouden en uitspreken - Meer mogelijkheden tot samenwerken - Woedebeheersing

Alle onderwijsbehoeften samen komen uit op het onderstaande overzicht, waarin de behoeften gespecificeerd zijn op 'taak voor de leerkracht' en/of 'leerpunt voor de leerling'. Sommige onderwijsbehoeften zijn puur gericht op de leerkracht, andere behoeften weer vooral op de leerling. Sommige onderwijsbehoeften zijn voor beide partijen van belang.

Taak voor de leerkracht	Leerpunt voor de leerling
Uitdaging bieden	Onbegrensd leren
Onbegrensd leren	Doelen stellen
Doelen stellen	Werken aan kwaliteiten
Ruimte geven	Compensatie voor belemmerende factoren
Stimuleren om eigen pad te kiezen	Acceptatie dat er belemmerende factoren zijn en ermee om leren gaan
Verruim mogelijkheden om passies te ontwikkelen	Werken aan talenten
Kwaliteiten moeten gezien en ingezet worden	Sterke kanten leren benutten om anders en beter te leren
Compensatie voor belemmerende factoren	Bevestiging nodig
Acceptatie dat er belemmerende factoren zijn en ermee om leren gaan	Samen leren met 'peers'
Accent op talentontwikkeling	Leren opstaan na falen
Stimuleren te werken aan talenten	Minder sterke kanten ontwikkelen
Ondersteunen in minder sterke kanten	Zelfcontrole ontwikkelen
Hoge verwachtingen vasthouden en uitspreken	Doelgericht kiezen en handelen
Helpen te ontdekken hoe te leren	Duidelijke verwachtingen scheppen
Onafhankelijkheid stimuleren	Eigenaarschap/zelfverantwoordelijk zijn
Samen leren met 'peers'	Werken aan zelfvertrouwen/eigenwaarde
Leren opstaan na falen	
Sterke kanten waarderen en bekrachtigen	
Coachen in doelgericht kiezen en handelen	
Motiveren voor schoolse zaken	
Betrokkenheid stimuleren	
Duidelijke verwachtingen scheppen	
Eigenaarschap/zelfverantwoordelijk stimuleren	
Werken aan zelfvertrouwen/eigenwaarde	

In het volgende hoofdstuk zullen deze onderwijsbehoeften en bijbehorende cijfers toegelicht worden.

III. Welke begeleidingswijze(n) is/zijn het meest geschikt voor basisschool X om begaafde leerlingen te begeleiden bij het werken aan het verrijkingsaanbod op het gebied van wereldoriëntatie?

Om tot een antwoord te komen op deze vraag, splits ik deze op in deelvragen. Want om hier tot een antwoord te kunnen komen, moet ik weten wat de ideale situatie zou zijn om tot de beste begeleidingswijze te komen.

Allereerst moet ik weten waar de begeleiding plaatsvindt. Is er begeleiding binnen de eigen klas of worden deze leerlingen uit de klas gehaald voor aangepaste leeractiviteiten? Biedt dit voldoende uitdaging? Is er naast deze uitdaging nog extra uitdaging of een andere begeleiding nodig binnen de klas? Daarnaast is het goed om te weten of je wil verrijken en compacten of verbreden.

Wat is de meest effectieve manier van werken met (hoog)begaafde leerlingen? Uit de literatuur (Harder, Vialle & Ziegler, 2014; Mooij, 2013a, 2013b) blijkt dat aparte activiteiten voor (hoog)begaafde leerlingen meestal een positieve uitwerking hebben op leerprestaties, motivatie, leervaardigheden en creativiteit. Maar dit geldt niet voor alle domeinen en/of vakken. Er komt hierdoor geen eenduidig antwoord waarmee er gesteld kan worden wat het beste werkt: binnen of buiten de klas, verrijken en

compacten of verbreden.

Goed onderwijs voor deze leerlingen vraagt naast extra inzet op het cognitieve vlak en de begeleiding ook om leerkrachten met expertise op dit vlak. Om te weten welke begeleidingsvorm nodig is, moet de beginsituatie van de leerling helder zijn. Er moet duidelijkheid zijn over de cognitieve, sociaal-emotionele, ontwikkel- en leervaardigheden. Deze leerlingen blijken het meest geholpen te zijn met onderwijs dat wat betreft inhoud, organisatie en pedagogisch didactische begeleiding aansluit bij al die vaardigheden (Mooij, 2013a, 2013b).

De manier waarop (hoog)begaafdheid gedefinieerd wordt heeft invloed op de aanpak. In Amerika gaat men ervan uit dat (hoog)begaafdheid aangeboren is en in Aziatische landen wordt (hoog)begaafdheid gezien als een product van hard werken van de leerling en de vaardigheid van de leerkracht (Hoozeveld, van Hell, Mooij & Verhoeven, 2004). In Nederland komen de meeste onderwijsaanpassingen waarvoor we kiezen voort uit de visie dat scholen hun onderwijs willen laten aansluiten bij de cognitieve capaciteiten van deze doelgroep. Verrijking of verdieping, versnellen en compacten zijn allemaal veelvoorkomende onderwijsaanpassingen voor (hoog)begaafde leerlingen, zowel nationaal als internationaal gezien (Mooij, 2013a, 2013b). Omdat verrijken en/of verdiepen veelal samengaat met compacten, betekent dit dat deze leerlingen versneld door de gewone stof gaan en tijd overhouden voor extra stof. Hierdoor kan er gesteld worden dat voor de meeste (hoog)begaafde leerlingen verrijking in combinatie met versnellen de beste optie is (Mooij, 2013a, 2013b). Daarnaast kan verrijking zowel in als buiten de klas plaatsvinden. Hoe dit ook vormgegeven wordt, (hoog)begaafde leerlingen komen tot betere prestaties. Dit is niet altijd even veel voor alle vakken.

De versnelling lijkt vaak positief te zijn, want leerlingen die één jaar sneller door de stof lopen scoren beter in cognitieve, sociaal-emotionele en motivationele zin. Uit een onderzoek waarbij leerlingen jarenlang gevolgd zijn, blijkt dat leerlingen die gecompact hebben niet lager scoren op de reguliere stof en dat zij dus zonder het reguliere aanbod kunnen meekomen. Verder bleek dat leerlingen met een aangepast programma, niet op alle toetsen hoger scoorden dan leerlingen die het reguliere programma volgden (Mooij, 2013a).

Door middel van verrijking of verdieping wordt bijna altijd de motivatie bevordert omdat deze leerlingen geen herhaling nodig hebben en hierdoor kunnen doorwerken op hun eigen niveau. Meedoen aan uitdagende activiteiten heeft een positieve invloed op die motivatie (Gubbels, Segers & Verhoeven, 2014). Deze aanpak heeft echter alleen succes wanneer er een 'verbond' is tussen leerkracht en leerling (Dweck, 2016). Een zeer betrokken leerkracht bij het leerproces en een vertrouwensband met de leerling ontwikkelen zijn hierbij belangrijk. Bepalend voor het succes is het vertrouwen en geloof van de leerling in de leerkracht, dat het echt iets van zijn leerkracht kan leren (Gubbels, Segers & Verhoeven, 2014; Dweck, 2016).

De vraag naar een plusklas blijft aanwezig, waardoor deze begeleidingswijze een mogelijkheid blijft. Of dit dan gaat om een aantal uur, een paar middagen per week of juist een hele dag is onbekend. Een plusklas kan voor (hoog)begaafde leerlingen de uitkomst zijn, als het gaat om goed afgestemde leerstof aangeboden krijgen. Ook de pedagogische aanpak kan dan op hen afgestemd worden. Door het werken in een plusklas, verbetert de werkhouding van de leerling vaak doordat het in die klas ervaart dat niet alles altijd perfect hoeft te gaan en dat een zekere inspanning noodzakelijk is. En dat zorgt vervolgens voor een verhoogde motivatie, zelfvertrouwen en plezier (Daeter, 2011). Zoals bij elk onderzoeksonderwerp, zijn er ook hier onderzoeken gedaan die het tegendeel bewijzen en die in dit geval aparte groepen afkeuren. Toch voeren positieve uitkomsten de boventoon en blijkt dat apart groeperen, aansluiten bij het niveau, aangepaste instructie en uitdagende leermiddelen positief werken voor alle leerlingen, niet enkel de (hoog)begaafde.

5. Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk beschrijf ik de conclusies en aanbevelingen gebaseerd op het literatuuronderzoek en de casestudy. Deze beschrijvingen geven een antwoord op de hoofdvraag en de daaruit voortgekomen deelvragen.

Ik start met de conclusiebeschrijvingen op de deelvragen en kom daarna terug op de conclusie van de hoofdvraag. Het hoofdstuk wordt afgesloten met aanbevelingen gericht op verrijkingsonderwijs op het gebied van wereldoriëntatie op basisschool X.

5.1 Conclusie

Dit onderzoek omvat een hoofdvraag en drie deelvragen, die hieronder verder uitgewerkt zijn.

I. Hoe komt de opzet van het verrijkingsaanbod op het gebied van wereldoriëntatie momenteel tegemoet aan de onderwijsbehoeften van begaafde leerlingen op basisschool X?

Momenteel blijkt er enkel een standaardaanbod te zijn op het gebied van wereldoriëntatie. Er vindt geen differentiatie en verrijking plaats. De lessen zijn klassikaal en alle leerlingen volgen dezelfde les en maken dezelfde opdrachten.

Over de begeleiding van de leerkrachten wanneer zij een (hoog)begaafde leerling in de klas hebben, wordt ook veel gesproken. Leerkrachten geven aan dat de begeleiding voldoende is, zolang de (hoog)begaafde leerling niet om een complexere verrijking vraagt. Wanneer dit wel het geval is, geven zij aan onvoldoende handvatten en begeleiding tot hun beschikking te hebben.

Op dit moment komt de opzet van het verrijkingsaanbod op het gebied van wereldoriëntatie niet tegemoet aan de onderwijsbehoeften van begaafde leerlingen op basisschool X. Leerkrachten dragen de volgende punten ter verbetering aan: verrijking op het domein wereldoriëntatie, differentiatiemogelijkheden op dit domein en handvatten voor de begeleiding van deze leerlingen.

II. Wat geven de geselecteerde begaafde leerlingen op basisschool X als onderwijsbehoeften aan met betrekking tot verrijking op het gebied van wereldoriëntatie?

Uit de analyse van de ingevulde leervoorkeuren (SLO, z.j.) en reflectiekaarten (Almeers Talentlab, 2016) blijkt dat de (hoog)begaafde leerlingen op basisschool X als grootste onderwijsbehoefte (92%) op het gebied van wereldoriëntatie 'uitdaging' aangeven. Meer dan de helft geeft aan behoefte te hebben aan 'stimulans om een eigen pad te kiezen' (67%). Daarnaast geeft bijna de helft (42%) van de onderzoeksgroep aan behoefte te hebben aan: doelen stellen, ruimte geven, onbegrensd leren, verruimde mogelijkheden om passies te ontwikkelen, sterke kanten waarderen en bekrachtigen, zelfcontrole ontwikkelen en coaching in doelgericht kiezen en handelen.

Ongeveer een derde deel (33%) van de onderzoeksgroep geeft aan behoefte te hebben aan: acceptatie dat ze er zijn en met hen om leren gaan, bevestiging, stimulans van onafhankelijkheid, samen leren met 'peers', leren opstaan na falen en minder sterke kanten ontwikkelen.

Een deel (17%) van de onderzoeksgroep geeft tenslotte aan behoefte te hebben aan: het gevoel te hebben dat hun kwaliteiten gezien en ingezet worden, het werken aan kwaliteiten, compensatie voor belemmerende factoren, een accent op talentontwikkeling, stimulans om te werken aan talenten, ondersteuning in de mindere kanten, sterke kanten leren benutten om anders en beter te leren, hoge verwachtingen vasthouden en uitspreken, hulp bij het ontdekken hoe te leren, motivatie voor schoolse zaken, stimulans van de betrokkenheid, duidelijke verwachtingen, eigenaarschap/zelfverantwoordelijk zijn en werken aan zelfvertrouwen/eigenwaarde (17%).

Onderwijsbehoefte	Percentage
Uitdaging bieden	92%
Doelen stellen	42%
Ruimte geven	42%
Onbegrensd leren	42%
Stimuleren om eigen pad te kiezen	67%
Verruim mogelijkheden om passies te ontwikkelen	42%
Kwaliteiten moeten gezien en ingezet worden	17%
Werken aan kwaliteiten	17%
Compensatie voor belemmerende factoren	17%
Acceptatie dat ze er zijn en ermee om leren gaan	33%
Accent op talentontwikkeling	17%
Stimuleren te werken aan talenten	17%
Ondersteunen in minder sterke kanten	17%
Sterke kanten leren benutten om anders en beter te leren	17%
Hoge verwachtingen vasthouden en uitspreken	17%
Bevestiging nodig	33%
Helpen te ontdekken hoe te leren	17%
Onafhankelijkheid stimuleren	33%
Samen leren met 'peers'	33%
Leren opstaan na falen	33%
Minder sterke kanten ontwikkelen	33%
Sterke kanten waarderen en bekrachtigen	42%
Zelfcontrole ontwikkelen	42%
Coachen in doelgericht kiezen en handelen	42%
Motiveren voor schoolse zaken	17%
Betrokkenheid stimuleren	17%
Duidelijke verwachtingen scheppen	17%
Eigenaarschap / zelfverantwoordelijk zijn	17%
Werken aan zelfvertrouwen/eigenwaarde	17%

De belangrijkste onderwijsbehoeften uit de analyse blijken de uitdaging en de stimulans om een eigen pad te kiezen. Daarnaast blijken ook doelen stellen, ruimte geven, onbegrensd leren, verruimde mogelijkheden om passies te ontwikkelen, sterke kanten waarderen en bekrachtigen, zelfcontrole ontwikkelen en coaching in doelgericht kiezen en handelen, onderwijsbehoeften te zijn waar een groot deel van de onderzoeksgroep behoefte aan heeft. Leerervaringen onderzoeken op competentie, interesse en leerstijl is essentieel gebleken (Renzulli, 1994). Ervan uitgaan dat deze leerlingen er zelf wel komen is dan ook uit den boze. Deze leerlingen hebben begeleiding nodig om tot de ontwikkeling te komen die voor hun passend is (Bakx, 2018).

III. Welke begeleidingswijze(n) is/zijn het meest geschikt voor basisschool X om begaafde leerlingen te begeleiden bij het werken aan het verrijkingsaanbod op het gebied van wereldoriëntatie?

Doordat ik de denkprofieltesten (Sternberg, 2002) heb afgenomen bij de onderzoeksgroep en hen de leervoorkeuren (SLO, z.j.) en reflectiekaarten (Almeers Talentlab, 2016) heb laten invullen was ik in staat een duidelijk overzicht te maken van de onderwijsbehoeften van de onderzoeksgroep. Deze onderwijsbehoeften kon ik daardoor meenemen in het project dat ik met deze leerlingen tot uitvoering wilde brengen. Steenbergen (2018) stelt dat wanneer er in projecten gewerkt wordt met (hoog)begaafde leerlingen, het belangrijk is om de verschillende denkprofielgebieden terug te laten komen. Dit zorgt er dan voor dat de leerlingen elkaar kunnen ondersteunen, aanvullen en versterken. Wat de een aan kracht heeft, kan voor de ander een uitdaging zijn. Zo kun je elkaar helpen en kansen bieden (Steenbergen, 2018).

Wanneer er eerst gewerkt wordt aan iets waar de leerling goed in is, is deze leerling daarna zelfverzekerd genoeg om lastige dingen te gaan ontwikkelen. Het is daarbij belangrijk deze volgorde aan te houden:

1. Inschalen waar de leerling zit qua niveau
2. Versterken van waar de leerling goed in is
3. Verbeteren van wat nog lastig is

Nadat deze leerlingen de test gemaakt hebben en we een kennismakingsgesprek hebben gevoerd, zijn we gezamenlijk begonnen aan een brainstorm aan de hand van een maquette. De leerlingen mochten daarna vier weken lang werken aan hun eigen 'les'. Na die vier weken ontvingen de leerlingen feedback van mij als begeleider, maar ook en vooral van elkaar. Dit hebben we gedaan aan de hand van een complimentendag (Steenbergen, 2018). Naar aanleiding van deze feedback hebben de leerlingen aanpassingen gedaan in hun lessen en de lessen uitgevoerd. In de afsluitende les hebben deze leerlingen hun les en resultaten gepresenteerd aan hun eigen klassen, de directie en intern begeleider. Het eigenaarschap van de leerlingen werd gedurende dit project steeds groter. Talenten werden gestimuleerd waardoor ze zichtbaar werden en steeds beter ingezet konden worden (Steenbergen, 2018).

Hoofdvraag

Op welke manier kunnen we er op basisschool X voor zorgen dat het verrijkingsaanbod op het gebied van wereldoriëntatie afgestemd wordt op de onderwijsbehoeften van de (hoog)begaafde leerlingen in de bovenbouw?

In dit onderzoek heb ik gebruik gemaakt van de theorie over de meervoudige intelligentie talenten (Gardner, 1983), leervoorkeuren (SLO, z.j.), reflectiekaarten (Almeers Talentlab, 2016) behorend bij het kader voor ontwikkeling (Steenbergen-Penterman & Houkema, 2013) en de denkprofielentest (Sternberg, 2002). Hiermee heb ik een duidelijk beeld kunnen vormen van de kwaliteiten, leerpunten en onderwijsbehoeften van iedere leerling uit de onderzoeksgroep. Aan de hand van die informatie konden deze leerlingen ingedeeld worden in een peergroep waarin talenten elkaar aanvulden en er van elkaar geleerd kon worden. Doordat de peergroepen zodanig op elkaar afgestemd waren, kon het verrijkingsaanbod op de verschillende peergroepen afgestemd worden.

Het werken in projectvorm bleek hierbij een goede keus te zijn geweest. De leerlingen zijn zelfstandig aan de slag gegaan na een minimale instructie. Het doel van deze minimale instructie was het bevorderen van het eigenaarschap over het eigen leerproces. De leerlingen hebben doelen gesteld voor zichzelf en hier aan het einde op terug gekeken en geëvalueerd.

Onderwerpen die vallen onder het domein wereldoriëntatie lenen zich uitermate goed voor het werken in projectvorm, wat een goede stimulans is voor de leeromgeving en situatie. De leerlingen die deelnamen aan dit onderzoek bleken daarnaast een affiniteit te hebben met wereldoriëntatie. Dit bleek onder andere uit de reflectiekaarten (Almeers Talentlab, 2016) en meervoudige intelligentie talentenkaart (Gardner, 1983; SLO, z.j.).

Uit dit onderzoek is gebleken dat voor de huidige groep (hoog)begaafde leerlingen op basisschool X het werken in projectvorm een positieve uitwerking heeft op de onderwijsbehoeften. Of dit voor andere (hoog)begaafde leerlingen op basisschool X ook het geval is, is vooralsnog onbekend, maar zeker mogelijk.

5.2 Discussie

Dit onderzoek heeft een bijdrage geleverd aan de kennisontwikkeling van de leerlingen en de praktijkontwikkeling van de school. Aan het einde van het onderzoek heeft de gehele onderzoeksgroep een vragenlijst ingevuld waarin zij aan konden geven wat hun ideale leeromgeving zou zijn. Zij hebben hierin ook aangegeven in hoeverre de huidige klassituatie daarin tegemoetkomt.

Deze leerlingen geven aan het projectmatig werken als erg prettig te ervaren en dit graag nog eens op deze manier te doen. Ook geven zij aan dat bepaalde onderdelen die in het project de revue hebben gepasseerd, in de klas vaker mogen gebeuren. Hierbij valt te denken aan experimenteren en ontwerpen, zelfstandig onderzoek doen met behulp van computers en boeken en tot slot het presenteren van het geleerde. Deze leerlingen gaven daarnaast aan het fijn te vinden om, net als bij het project, in een kleinere groep met gelijkgestemden te werken.

De evaluatie met deze leerlingen is in mijn ogen erg waardevol, aangezien het om hen draait in dit onderzoek. De directie van de school heeft daarnaast eerder aangegeven dat talentontwikkeling een actueel ontwikkelpunt is voor de school. Voor mij was dit onderzoek waardevol, omdat ik deze leerlingen het onderwijs wil geven wat zij nodig hebben en waar zij om vragen.

Door dit onderzoek en de zoektocht naar een passende werkwijze voor (hoog)begaafde leerlingen op basisschool X is er meer duidelijkheid ontstaan over hoe we passend onderwijs voor deze leerlingen vorm kunnen geven. De vraag hierbij is echter wel of deze werkwijze voor iedere (hoog)begaafde leerling die op basisschool X onderwijs volgt of zal gaan volgen, voldoende is. Indien we op deze manier doorgaan, is het belangrijk om niet de onderwijsvorm, maar de specifieke leerlingen goed te blijven volgen. Wat hebben zij nodig en wanneer is er aanpassing nodig? Door hier kritisch naar te blijven kijken, kunnen wij hen hopelijk datgene bieden wat zij nodig hebben. Dit vraagt van mij en andere leerkrachten op basisschool X voldoende kennis over (hoog)begaafdheid en de onderwijsbehoeften van deze leerlingen. Daarnaast vraagt dit van de intern begeleider een nog grotere betrokkenheid en inzet bij de begeleiding van de leerkrachten met (hoog)begaafde leerlingen. Of dit qua tijd ook haalbaar is, zal goed bekeken en besproken moeten worden. De informatie over mogelijke werkwijzen hebben we nu tot onze beschikking. Onze volgende stap in de weg naar een passend onderwijsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen is het implementeren en faciliteren. Wat implementatie en faciliteren betreft zal er meer onderzoek gedaan moeten worden, aangezien dat in dit onderzoek niet specifiek aan de orde is geweest. Dit zou ik een volgende keer wellicht al direct mee kunnen nemen in het onderzoek. In dit onderzoek heb ik mij in het begin ook gericht op de leerkrachten van deze leerlingen. Op een later moment heb ik mij meer toegespitst op de leerlingen zelf. In een volgend onderzoek zou ik graag meer toespitsen op de leerkrachten van deze leerlingen, om meer duidelijkheid te krijgen over wat hun specifieke behoeften zijn en hoe we daar gezamenlijk aan tegemoet kunnen komen.

5.3 Praktische opbrengst en aanbevelingen

Voor nu heeft dit onderzoek voor duidelijkheid gezorgd in de onderwijsbehoeften van de (hoog)begaafde leerlingen op basisschool X en hoe we hieraan tegemoet kunnen komen. Voor de leerkrachten betekent dit, dat mocht er een plusklas komen, dat zij naast de reguliere differentiatie en uitdaging hun leerlingen kunnen motiveren om deel te nemen aan de plusklas. Het is daarbij noodzaak dat er voor deze leerlingen bekeken wordt in hoeverre compacten daarbij kan helpen, zodat zij voldoende tijd hebben voor de mogelijke plusklastaken.

Vanuit deze resultaten zal ik op een later moment met de directie in gesprek gaan om te bespreken wat de mogelijkheden zijn voor deze doelgroep. Mijn ideale uitkomst en aanbeveling hierin is het opzetten en aansturen van een plusklas waarin deze leerlingen het onderwijs kunnen volgen dat zij ambiëren. Daarnaast is een gedegen begeleiding van de leerkrachten met (hoog)begaafde leerlingen een must en is ook daarop een verbetering noodzakelijk. Om precies te weten wat daarvoor nodig is, zal een kleiner onderzoek gestart moeten worden om te inventariseren waar we samen op basisschool X staan wat betreft (hoog)begaafdheid en talentontwikkeling.

Literatuurlijst

Adema, E., Loeffen, E., Miltenburg, E., Voets, M. & Wit, C. de (2009). *Passend & Competent: Onderzoek naar competenties van leraren bij Passend Onderwijs*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.

Almeers Talentlab (2016). *Reflectiekaarten 21^e eeuw Almeers Talentlab*. Utrecht: SLO - Informatiepunt Onderwijs & Talentontwikkeling.

Bakx, A. (2018). *Dat hoogbegaafden zich wel redden is een denkfout: Extra subsidiepot voor begeleiding uitzonderlijk intelligente leerlingen*. Geraadpleegd op: 15 mei 2019, via: <https://bron.fontys.nl/dat-hoogbegaafden-zichzelf-wel-redden-is-een-denkfout/>

Bergh, L. van den (juli, 2018). *Lectorale reden: Waarderen van Diversiteit in het Onderwijs*. Geraadpleegd op: 15 mei 2019, via: <https://fontys.nl/Over-Fontys/Fontys-Opleidingscentrum-Speciale-Onderwijszorg/Waarderen-van-Diversiteit/Output/Lezen/Publicatie-artikelen.htm>

Betts, G. & Neihart, M. (2010). *Revised profiles of the gifted & talented*. Singapore: National Institute of Education.

Boer, E. de (2011). *Begrijp je me? (Hoogbegaafde) leerlingen over competenties van leraren*. Nijmegen: KPC Groep.

Bos, A. (2017). *Passend onderwijs: Slim leren voor cognitief talentvolle basisschoolleerlingen met een persoonlijk leerplan; de leerkracht*. Geraadpleegd via: <https://talentstimuleren.nl/?file=7368&m=1505125119&action=file.download>, op: 29 december 2018.

Brouwer, G. & Ahlers, L. (2011). *Knappe koppen in de klas. Wat (hoog)begaafde leerlingen nodig hebben in het onderwijs*. Amersfoort: Drukkerij Wilco.

Daeter, B. (2011). *Leonardo-onderwijs. Recht van het kind – uitdaging voor ons*. Soesterberg: Uitgeverij Aspekt B.V.

Drent, S. & Gerven, E. van (2002). *Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Utrecht: Lemma.

Dweck, C. (2016). *Mindset, de weg naar een succesvol leven: ouderschap, bedrijfsleven, sport, school, relaties*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Gardner, H. (1983). *Frames of Mind. The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.

Gerven, E. van (2011). *Handboek hoogbegaafdheid*. Assen: van Gorcum.

Gerven, E. van & Hoogenberg-Engbers, I. (2011). *Begaafd Begeleiden: De competentiematrix voor de specialist begaafdheid*. Assen: Uitgeverij Koninklijke van Gorcum.

Gerven, E. van & Hoogenberg-Engbers, I. (2015). *Begaafd Begeleiden*. Geraadpleegd via: <http://www.wij-leren.nl/hoogbegaafdheid-leerkrachtcompetenties.php>, op: 29 december 2018.

Gubbels, J., Segers, E. & Verhoeven, L. (2014). *Sociaal-emotionele effecten van verrijgingsprogramma's voor excellente kinderen*. Geraadpleegd op 22 mei 2019, via: <http://4w.kennisnet.nl/artikelen/2016/01/07/sociaal-emotionele-effecten-van-verrijgingsprogram/>

Harder, B., Vialle, W. & Ziegler, A. (2014). *Conceptions of giftedness and expertise put to the empirical test*. High Ability Studies, 25, no. 2, 83-120. Geraadpleegd op: 15 mei 2019, via: <http://dx.doi.org/101080/13598139.2014.968462>

Hohmann, M. & Weikart, D.P. (1995). *Educating Young Children*. Michigan: High/Scope Press.
Hoogeveen, L., Hell, J. van, Mooij, T. & Verhoeven, L. (2004). *Onderwijsaanpassingen voor hoogbegaafde leerlingen. Meta-analyses en overzicht van internationaal onderzoek*. Geraadpleegd op: 15 mei 2019, via: http://www.huisvanmarcopolo.nl/wp-content/uploads/2014/05/onderwijsaanpassingen_1.pdf

Janson, D. (2016). *Rijk onderwijs in de 21^e eeuw*. Nieuwolda: Leuker.nu. In: Gerven, E. van (2016). *De gids: over begaafdheid in het basisonderwijs*. p. 167-168.

Jolles, J. (2007). *Bouwen aan het brein: over talenten en creativiteit in relatie tot hersen- en cognitieve ontwikkeling*. Geraadpleegd via: www.hersenenleren.nl, op: 29 december 2018.

Kenniscentrum iSOS. (z.j.). *Paradigma's*. Geraadpleegd op: 16 mei 2019, via: <http://participatiefpraktijkonderzoek.be/paradigmas/>

Lucassen, M. (2017). *Een nieuwe leeromgeving ontwerpen: waar begin je?* Geraadpleegd op: 20 mei 2019, via: <https://www.vernieuwendonderwijs.nl/nieuwe-leeromgeving-begin/>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (z.d.). *Doelen passend onderwijs*. Geraadpleegd op: 9 oktober 2018, via: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/doelen-passend-onderwijs>

Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (z.d.). *Leerlingen uitdagen en stimuleren*. Geraadpleegd op: 9 oktober 2018, via: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/talent-op-school/leerlingen-uitdagen-en-stimuleren>

Mooij, T. & Smeets, E. (2006). Design, Development and Implementation of Inclusive Education. *European Educational Research Journal*, 5, 2, 94-109.

Mooij, T., Hoogeveen, L., Driessen, G., Hell, J. van & Verhoeven, L. (2007). *Succescondities voor onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen: eindverslag van drie deelonderzoeken*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

Mooij, T. (2013). *Regulier onderwijs en cognitief hoogbegaafde leerlingen: van te late ad-hoc reactie naar systematische optimalisering*. Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 52 (10), 497-520.

Mönks, F.J. & Ypenburg, Y. (1995). *Hoogbegaafde kinderen thuis en op school (2^e druk)*. Alphen aan den Rijn: Samsom. In: Gerven, E. van (2011). *Handboek begaafdheid*. p. 8.

Oostdam, R.J. (2009). *Tijd voor dikke leerkrachten. Over maatwerk als kern van goed onderwijs*. Geraadpleegd via: <http://kennisbank.hva.nl/document/477541>, op: 29 december 2018.

Peters, W. (2008, 7 februari). Lezing over onderpresteerders tijdens het congres *Onze Hans is hoogbegaafd*, in Amersfoort. In: Gerven, E. van (2009). *Handboek hoogbegaafdheid*. Assen: Van Gorcum.

Renzulli, J. (1988). The multiple menu model for developing differentiated curriculum for the gifted and talented. *Gifted Child Quarterly*, 32, 3, 298-309.

Renzulli, J. & Reis, S.M. (1994). Research to schoolwide enrichment triad model. *Gifted Child Quarterly*, 38, 7-20.

SLO (z.j.). *Overzicht vaardigheden*. Geraadpleegd via:

<https://talentstimuleren.nl/?file=7380&m=1505397428&action=file.download>, op: 5 januari 2019.

Smeets, E., Ledoux, G., Regtvoort, A., Felix, C. & Mol Lous, A. (2015). *Passende competenties voor passend onderwijs. Onderzoek naar competenties in het basisonderwijs*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen / Kohnstamm Instituut / Hogeschool Leiden. Geraadpleegd op: 18 december 2018, via: https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2015/06/Smeets_Passende-competenties-voor-passend-onderwijs-413-12-015.pdf

Steenbergen-Penterman, Houkema, D. & Janssen, Y. (2017). *In gesprek met de leerling werken aan verrijking*. In: LBBO Beter Begeleiden, november 2017, p. 40-44.

Sternberg, R. & Zhang, L. (1995). What do we mean by giftedness? A pentagonal implicit theory. *Gifted Child Quarterly*, 39, 88-95. In: Gerven, E. van (2011). *Handboek begaafdheid*. p. 8-9.

Sternberg, R. (2002). *Succesvolle intelligentie – Hoe praktische en creatieve intelligentie succes bepalen*. Lisse: S&Z.

Tassel-Baska, J.L. van (1982). Toward best practice. An analysis of the efficacy of curriculum models in gifted education. *Gifted Child Quarterly*, 51, 342-358.

Termeer, P. (2009). *Verrijkingsonderwijs*. Assen: van Gorcum. In: Gerven, E. van. (2009). *Handboek hoogbegaafdheid*. p. 86-101.

van den Berg, E. & Kouwenhoven, W. (2008). *Ontwerponderzoek in vogelvlucht*. In: Tijdschrift voor lerarenopleiders. Themanummer: onderzoek, 29 (4), 20-26. Geraadpleegd op: 21 mei 2019, via: http://www.lerarenopleider.nl/velon/ledensite/files/2008/12/29_4_3BergKouwenhoven.pdf

Bijlagen PGO (hoog)begaafdheid en wereldoriëntatie

Bijlage I: Logboek

Bijlage II: Vragenlijst respondenten onderzoeksgroep – leerlingen

Bijlage III: Planning activiteiten

Bijlage IV: Overzicht vaardigheden (SLO, z.j.)

Bijlage V: Profielen Betts & Neihart (2010)

Bijlage VI: Vragenlijst leeromgeving respondenten onderzoeksgroep – leerlingen

Bijlage VII: Vragenlijst evaluatie respondenten onderzoeksgroep – leerlingen

Bijlage VIII: Beeldmateriaal project S.I.O. – Samen In Ontwikkeling

Bijlage I: Logboek

LOGBOEK PRAKTIJKGERICHT ONDERZOEK				
<i>Datum</i>	<i>Activiteit</i>	<i>Opbrengst</i>	<i>Reflectie</i>	<i>Voortgang</i>
22 augustus 2018	Gesprek met directie over onderzoeks-onderwerp	Onderwerp gekozen: Begaafdheid Jaarplan ontvangen	Duidelijkheid in onderzoeks-onderwerp gekregen, in overleg met directie besproken jaarplan te ontvangen en bekijken	Jaarplan bestuderen Onderzoeks-onderwerp verder afstemmen met IB
23 – 30 augustus 2018	Jaarplan bestudeerd, linken gezocht naar en met onderwijs Meander	Jaarplan gelinkt aan onderzoeks-onderwerp	In grote lijnen duidelijkheid gevonden in onderzoeks-onderwerp gelinkt aan jaarplan van de school	Bevindingen bespreken met directie en IB
4 september 2018	Gesprek met directie en IB over bevindingen jaarplan	Afspraken over vervolg onderzoek	Afspraken gemaakt over vervolg onderzoek, IB ondersteunt hierin	Overleg met IB
4 september 2018	Start aanleg onderzoeksverslag	Onderzoeksverslag document	Duidelijkheid in onderzoekstructuur	Werkdocument gedurende het onderzoek kan gebruikt worden.
4 september 2018	Studiegroep-bijeenkomst master	Informatie verkregen over probleemanalyse en probleemstelling	Duidelijkheid in probleemanalyse en probleemstelling verkregen	Probleemanalyse en probleemstelling uitwerken
11 september 2018	Overleg met IB	Onderzoeks-onderwerp is verduidelijkt en verder ingekaderd: begaafdheid, verrijkings-onderwijs, weektaken, wereldoriëntatie, groep 6/7/8	Samen met IB besproken wat het onderzoeks-onderwerp zal zijn en verder ingekaderd om het behapbaar te houden	Schrijven hoofdstuk 1: inleiding, probleemanalyse, probleemstelling
12 september – 30 oktober 2018	Schrijven hoofdstuk 1	Inleiding, probleemanalyse, probleemstelling helder	Inleiding, probleemanalyse, probleemstelling beschreven	Onderzoeksgroep uitnodigen voor overleg, bespreken hoofdstuk 1

25 september 2018	Overleg met IB	Bevindingen gedeeld, tweewekelijks overleg met IB afgesproken	Bevindingen rondom onderzoeks-onderwerp bespreken, afspraak gemaakt voor tweewekelijks overleg met IB	
25 september 2018	Collega, L.B., benaderd voor onderzoeksgroep	Toezegging voor deelname onderzoeksgroep	Groep 7/8 zal door L.B. vertegenwoordigd worden in de onderzoeksgroep	Nog twee collega's benaderen voor deelname onderzoeksgroep
1 oktober 2018	Collega's, M.S. en B.W., benaderd voor onderzoeksgroep	Toezegging deelname onderzoeksgroep	M.S. vertegenwoordigd groep 6 in de onderzoeksgroep, B.W. vertegenwoordigd groep 3 t/m 5	Overleg plannen met alle leden van de onderzoeksgroep, inclusief directie en IB
9 oktober 2018	Overleg met IB'er	Probleemanalyse en probleemstelling besproken, feedback ontvangen	Probleemanalyse en probleemstelling waren helder, paar puntjes van feedback moeten verwerkt worden	Feedback probleemanalyse en probleemstelling verwerken
23 oktober 2018	Overleg met onderzoeksgroep	Hoofdstuk 1 doorgesproken, van feedback voorzien	Feedback ontvangen op hoofdstuk 1	Punten van feedback aanpassen in hoofdstuk 1
28 oktober 2018	Overleg met IB'er	Punten van feedback doorgesproken	Feedbackpunten aanpassen in onderzoeksverslag	Feedbackpunten in onderzoeksverslag aanpassen
30 oktober 2018	Aanpassen naar aanleiding van feedback onderzoeksgroep	Hoofdstuk 1 aangepast	Hoofdstuk 1 afgerond ter inzage aan onderzoeks-begeleider	Aanleveren aan onderzoeks-begeleider
31 oktober 2018	Aanleveren hoofdstuk 1 ter inzage aan onderzoeks-begeleider	Mogelijk feedback op hoofdstuk 1	Mogelijk bijwerken hoofdstuk 1	Feedback verwerken
14 november 2018	Bezoek congres SLO 'Begaafdheid en talentontwikkeling' in Nieuwegein	Inspiratie voor het afstudeer-onderzoek en beroepsproduct II	Een zeer inspirerende dag waardoor ik volop ideeën heb gekregen voor de uitvoering en invulling van mijn afstudeer-	Verwerking inspiratie en ideeën

			onderzoek en beroepsproduct II	
18 november 2018	Aanpassen aanleiding, motivatie en context n.a.v. feedforward onderzoeks-begeleider	Motivatatie en context verhelderd	Hoofdstuk 1 verduidelijkt	Aanpassen probleemanalyse, probleemstelling en onderzoeksvragen
18 november 2018	Aanpassen probleemanalyse, probleemstelling en onderzoeksvragen	Probleemanalyse, probleemstelling en onderzoeksvragen aangepast en verhelderd	Hoofdstuk 1 verduidelijkt	Hoofdstuk 1 aan critical friends aanbieden tijdens studiebijeenkomst 13
18 november 2018	Paragraaf respondenten en instrumenten beschrijven	Respondenten en instrumenten uitgewerkt	Instrumenten moeten nog verder verhelderd worden, criteria respondenten verduidelijken	Instrumenten verhelderen en criteria respondenten verduidelijken en uitwerken
20 november 2018	Overleg met IB'er	Bespreken congresbezoek en hoofdstuk 1	Bevindingen congres verwerken in verslag	Aanpassen onderzoeks-verslag
22 november 2018	Studiegroep-bijeenkomst: feedback en bespreken feedback op hoofdstuk 1	Tips voor aanpassingen gekregen	Onderzoekskader verduidelijkt en ingekaderd	Hoofdstuk 1 aanpassen
26 november t/m 18 december 2018	Aanpassen hoofdstuk 1	Hoofdstuk 1 aangepast naar aanleiding van feedback	Hoofdstuk 1 afgerond	Hoofdstuk 2, theoretisch kader schrijven
28 november 2018	Overleg met IB'er	Hoofdstuk 1 bespreken	Hoofdstuk 1 definitief afgerond	Hoofdstuk 2 beginnen
1 december 2018 t/m 15 januari 2019	Schrijven theoretisch kader	Verdere vorming onderzoek	Opsturen naar onderzoeksdocent ter controle	Aanpassen naar aanleiding van feedback onderzoeksdocent
11 december 2018	Studiegroep bijeenkomst	Studiegroep	Studiegroep	Verwerking studiegroep informatie/input
29 december 2018	Vragenlijst leerkracht (hoog)begaafdheid maken a.d.h.v. theoretisch kader	Vragenlijst klaar om af te nemen bij collega's (uit onderzoeksgroep)	Theoretisch kader enigszins aangepast	Vragenlijst afnemen bij collega's (uit onderzoeksgroep) → besloten deze niet af te nemen, i.v.m.

				onderzoeksvraag inperken
5 januari 2019	Bijlagen aanvullen	-	-	-
8 januari 2019	Kennismaking eerste groep geselecteerde leerlingen: gesprekken, denkprofielentest, vaardighedenwaaier	Onderzoeken wat de kwaliteiten en leerpunten van de geselecteerde leerlingen zijn	Groepen maken op basis van de kwaliteiten en leerpunten van de geselecteerde leerlingen	Afronden kennismaking
8 januari 2019	Studiegroep bijeenkomst	Studiegroep	Studiegroep	Verwerking studiegroep informatie/input
15 januari 2019	Kennismaking eerste en tweede groep geselecteerde leerlingen: gesprekken, denkprofielentest, vaardighedenwaaier	Onderzoeken wat de kwaliteiten en leerpunten van de geselecteerde leerlingen zijn	Groepen maken op basis van de kwaliteiten en leerpunten van de geselecteerde leerlingen	Start maken project: uitleg opbouw lessen, start brainstorm, doelen en regels bespreken
15 januari 2019	Overleg met IB'er	Bespreken voortgang onderzoek	-	-
17 januari 2019	Bijlagen aanvullen			
19 januari - 5 februari 2019	Analyseren gegevens kennismaking onderzoeksgroep leerlingen	Duidelijkheid in denkprofielen, kwaliteiten en leerpunten	Volgende keer meer tijd voor inplannen	Vorbereiden uitleg opbouw lessen, brainstorm, doelen en regels voor het project
22 januari 2019	Startles project	Uitleg gegeven over opbouw lessen, brainstorm gemaakt, doelen en regels voor het project besproken	-	Brainstorm bespreken, plannen maken, verdeling maken op basis van denkprofielen
29 januari 2019	Projectles: Brainstorm bespreken, plannen maken, verdeling bekendmaken	Brainstorm besproken, plannen besproken, verdeling bekend gemaakt	Meer tijd inplannen voor uitwerking brainstorm	Brainstorm verder uitwerken
5 februari 2019	Projectles: Brainstorm verder uitwerken	Brainstorm verder uitgewerkt	-	Inventarisatie benodigdheden en start lessen
12 februari 2019	Projectles: Inventarisatie materialen en benodigdheden, start lessen	Materialen en benodigdheden geïnventariseerd, lessen gestart	-	Lessen ontwerpen

12 februari 2019	Studiegroep bijeenkomst	Studiegroep	Studiegroep	Verwerking studiegroep informatie/input
19 februari 2019	Projectles: Lessen ontwerpen, les 1	Les 1 ontwerpen gestart	Meer tijd inplannen voor ontwerpen les 1	Lessen ontwerpen
26 februari 2019	Projectles: Lessen ontwerpen, les 1	Les 1 ontwerpen	Meer tijd inplannen voor ontwerpen en uitvoeren les 1	Lessen ontwerpen, les 1 afronden
1 – 26 maart 2019	Aanpassen onderzoeksverslag	Theoretisch kader aangepast, start van hoofdstuk 3 geschreven. Bijlagen aangepast en bijgewerkt.	Verdere aanpassing theoretisch kader, aanpassen hoofdstuk 3. Bijlagen verder aanpassen en bijwerken.	Aanpassen theoretisch kader en hoofdstuk 3. Aanpassen en bijwerken bijlagen.
19 maart 2019	Projectles: Lessen ontwerpen, les 1 afronden start les 2	Les 1 afgerond, gestart met ontwerpen les 2	Voldoende tijd inplannen voor ontwerpen en uitvoeren les 2	Les 2 maken
20 maart 2019	Overleg met IB'er	Voortgang onderzoek bespreken	-	-
26 maart 2019	Projectles: Lessen ontwerpen, les 2 afronden	Les 2 afgerond	Feedback formulier ontwerpen voor lessen	Les 3 maken
2 april 2019	Studiegroep bijeenkomst	Studiegroep	Studiegroep	Verwerking studiegroep informatie/input
3 - 16 april 2019	Bijwerken onderzoeksverslag	Theoretisch kader verder aangepast, hoofdstuk 3 afgemaakt. Hoofdstuk 4 gestart, deelvraag I en II uitgewerkt. Bijlagen aangepast en bijgewerkt.	Deelvraag III moet nog worden uitgewerkt in hoofdstuk 4	Deelvraag III uitwerken in hoofdstuk 4
9 april 2019	Projectles: Lessen ontwerpen, start les 3	Gestart met les 3 ontwerpen	Voldoende tijd inplannen voor ontwerpen en uitvoeren les 3	Les 3 afronden
16 april 2019	Projectles: Lessen ontwerpen, les 3 maken en afronden + Feedback op lessen – aan elkaar → complimentendag!	Les 3 afgerond, feedback gegeven op elkaars lessen. Complimenten aan elkaar gegeven.	Voldoende tijd inplannen voor aanpassen les 1 t/m 3	Aanpassen lessen
18 april – 28 mei 2019	Aanpassen onderzoeksverslag	Naar aanleiding van feedback Ilonka aangepast	Concept PGO afronden en versturen naar	PGO afronden en versturen,

			Ilonka voor feedback	wachten op feedback
14 mei 2019	Aanpassen lessen: Aanpassen lessen 1 t/m 3	Lessen aangepast	Nog wat meer tijd voor aanpassing lessen	Aanpassen lessen
21 mei 2019	Aanpassen lessen: Aanpassen lessen 1 t/m 3	Lessen aangepast, enkel nog puntjes op de i	Nog wat meer tijd voor aanpassing lessen	Uitvoeren van elkaars lessen, tips en tops geven
28 mei 2019	Uitvoeren van elkaars lessen voorbereiden, laatste tips en tops	Feedback op elkaars lessen gegeven	Kleine aanpassingen laten doen	Kleine aanpassingen doen en voorbereiden presentaties
31 mei - 11 juni 2019	Bijwerken onderzoeksverslag	Aanpassen onderzoeksverslag naar aanleiding van feedback van Ilonka op concept PGO	Opsturen voor beoordeling	-
4 juni 2019	Laatste aanpassingen en presentaties voorbereiden	Aanpassingen klaar, start gemaakt presentaties	Presentaties verder voorbereiden	Presentatie lessen
18 juni 2019	Presentaties voorbereiden			Presentatie lessen
25 juni 2019	Presentaties voorbereiden			Presentatie lessen
2 juli 2019	Afsluitende les: 14.15 – 15.00 uur: presenteren aan de eigen klas, collega's, IB'er en directie 15.00 – 15.15 uur: afsluiting met geselecteerde leerlingen			Evalueren

Bijlage II: Vragenlijst respondenten onderzoeksgroep – leerlingen

De leerlingen hebben de denkprofielen test gedaan en we hebben gepraat over de verschillende vaardigheden op de gebieden: creatief denken, motivatie, denken over denken, zelfsturing, ict-vaardigheden, samen leren, analytisch denken, kritisch denken, zelfinzicht, communiceren. De kinderen hebben naar aanleiding daarvan aangegeven welke vaardigheden zij al bezitten, deels bezitten en nog moeten leren. Op basis hiervan worden zij in groepjes verdeeld voor de verdere voortgang van het project.

Als voorbeeld voor de resultaten hieruit, staat hieronder van een willekeurige leerling de uitslag.

Denkprofielentest

Klik voor de uitslag van de [Denkprofielentest](#).

Talenten en leervoorkeuren – eigen inzicht

verbaal-linguïstisch, muzikaal-ritmisch, naturalistisch.

Werkblad ‘Ontdek jouw talenten en leervoorkeuren’

Klik hier voor het [werkblad ‘Ontdek jouw talenten en leervoorkeuren’](#).

Profiel Betts & Neihart – eigen inzicht

Klik hier voor het [Profiel Betts & Neihart – eigen inzicht](#).

Vaardigheden-waaiër – eigen inzicht

Ik bezit deze vaardigheid. **Ik bezit deze vaardigheid gedeeltelijk.** **Ik bezit deze vaardigheid niet.**

Klik hieronder op een van de domeinen voor voorbeelden.

Motivatatie	Creatief denken	Communiceren	Zelfinzicht
Kritisch denken	Analytisch denken	Samen leren	ICT-vaardigheden
Zelfsturing	Denken over denken		

Werkblad ‘Welke vaardigheden wil jij verder ontwikkelen?’

[Werkblad ‘Welke vaardigheden wil jij verder ontwikkelen?’](#) en [Vaardigheden-ring](#)

Werkblad ‘Welke vaardigheden ga jij verder ontwikkelen?’

[Werkblad ‘Welke vaardigheden ga jij verder ontwikkelen?’](#)

Reflectie op eigen profiel

Talent	Fantasierijk en analyseren
Kwaliteiten	Behulpzaam, lief, nieuwsgierig, ordelijk en grappig, vertrouwen, fantasie
Uitdagingen	Plannen en concentratie
Kansen	Plannen, concentreren en tempo
Belemmeringen	Afleiding uit de omgeving, zoals bijvoorbeeld “kinderen die iets doen dan ga ik op zo iets letten.”
Prestaties (zichtbare talenten)	Dansen en zingen, voor mezelf opkomen, grenzen stellen



Bijlage III: Planning activiteiten

Wanneer	Wat	Wie doet het	Samen met
Dinsdag 8 januari - kennismaking - 9.30 – 10.15 uur	Gesprekken geselecteerde leerlingen, maken test denkprofielen	Linda	Geselecteerde leerlingen
Dinsdag 15 januari - kennismaking - 13.30 – 14.15 uur (i.v.m. Cito ochtend)	Gesprekken geselecteerde leerlingen, maken test denkprofielen	Linda	Geselecteerde leerlingen
Dinsdag 22 januari - startles - 9.30 – 10.15 uur	Uitleg opbouw lessen, start brainstorm, doelen en regels bespreken	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
Dinsdag 29 januari - les 2 - 9.30 – 10.15 uur	Brainstorm bespreken, plannen maken, verdeling maken op basis van denkprofielen	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
Dinsdag 5 februari - les 3 - 13.30 – 14.30 uur	Brainstorm verder uitwerken	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
Dinsdag 12 februari - les 4 - 13.30 – 14.30 uur	Inventarisatie materialen en benodigdheden, start lessen	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
Dinsdag 19 februari - les 5 - 13.30 – 14.30 uur	Lessen maken, les 1	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
Dinsdag 26 februari - les 6 - 14.00 – 15.00 uur	Lessen maken, les 1	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
Dinsdag 19 maart - les 7 - 13.30 – 14.30 uur	Lessen maken, les 1 afronden, start les 2	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
Dinsdag 26 maart - les 8 - 13.30 – 14.30 uur	Lessen maken, les 2 afronden	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
Dinsdag 9 april - les 9 - 13.30 – 14.30 uur	Lessen maken, start les 3	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
Dinsdag 16 april - les 10 - 13.00 – 14.30 uur	Lessen maken, les 3 maken en afronden	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
Dinsdag 16 april - les 11 - 14.30 – 15.00 uur	Feedback op lessen, aan elkaar → <u>complimentendag!</u>	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
Dinsdag 14 mei - les 12 - 13.30 – 14.30 uur	Aanpassen lessen	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
Dinsdag 21 mei - les 13 - 13.30 – 15.00 uur	Aanpassen lessen	Linda	Alle geselecteerde leerlingen

<i>Dinsdag 28 mei</i> - les 14, afsluitende les - 13.00 – 15.00 uur	Uitvoeren van elkaars lessen, laatste tips en tops	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
<i>Dinsdag 4 juni</i> - presentaties voorbereiden - 13.00 – 15.00 uur	Voorbereiden presentaties	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
<i>Dinsdag 18 juni</i> - presentaties voorbereiden - 13.30 – 15.00 uur	Voorbereiden presentaties	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
<i>Dinsdag 25 juni</i> - presentaties voorbereiden - 13.30 – 15.00 uur	Voorbereiden presentaties	Linda	Alle geselecteerde leerlingen
<i>Dinsdag 2 juli</i> - presenteren aan klas - 14.15 – 15.15 uur	Presenteren lessen	Linda	Alle geselecteerde leerlingen 14.15 – 15.00 uur: presenteren 15.00 – 15.15 uur: afsluiting met geselecteerde leerlingen

Bijlage IV: Overzicht vaardigheden (SLO, z.j.)



DENKEN OVER DENKEN

Je denkt bewust na over je eigen werk en hoe dat tot stand is gekomen. Je weet wat sterke punten en verbeterpunten van je aanpak en product zijn. Uit feedback haal je informatie voor toekomstig leren.



ZELFSTURING

Je neemt de verantwoordelijkheid voor je eigen leerproces en voor een verzorgd resultaat. Je stelt haalbare doelen die uitdagen en werkt volgens een zelf gemaakt plan. Je vraagt op tijd hulp als je er zelf niet uitkomt. Je focust op je doel en stelt plannen bij als het nodig is.



ICT VAARDIGHEDEN

Je past digitale hulpmiddelen toe om informatie te vinden, te gebruiken en te presenteren. Je ontwikkelt digitale producten, gebruikt multimedia en leert bijvoorbeeld programmeren.



SAMEN LEREN

Je richt je met elkaar op een gemeenschappelijk doel. Je werkt samen om dit doel te bereiken. Je zet je in voor een goede onderlinge sfeer. Je maakt een product, waaraan iedereen heeft kunnen bijdragen.



ANALYTISCH DENKEN

Je weet welke informatie nodig is om een probleem op te lossen. Ingewikkelde problemen deel je op in kleinere onderdelen. Zo zorg je voor meer overzicht in het geheel. Je herkent verschillen en overeenkomsten en ziet verbanden. Je trekt logische conclusies.



KRITISCH DENKEN

Je controleert veronderstellingen en toetst de betrouwbaarheid van informatie. Je mening onderbouw je met argumenten. Je kunt verschillende perspectieven innemen en kiest de meest geschikte oplossing.



ZELFINZICHT

Je onderzoekt waar je goed en minder goed in bent. Je weet wat je leuk vindt en wat het beste bij je past. Met gevoelens kun je omgaan en je stemt af op anderen. Kritiek gebruik je in je voordeel en je begrijpt dat je van tegenslagen kunt leren. Je weet wat je wil en gaat daar ook voor.



MOTIVATIE

Je onderzoekt waarom je iets doet en wat je drijfveren zijn. Je zet door en leert jezelf te motiveren voor jouw doelen en die van anderen. Uitdagingen ga je aan om van te leren!



CREATIEF DENKEN

Je kunt flexibel inspelen op nieuwe omstandigheden en doorziet problemen. Je bedenkt veel nieuwe ideeën en komt met nieuwe vragen. Ook kun je ideeën aan elkaar verbinden. Bij problemen creëer jij originele oplossingen.



COMMUNICEREN

Je maakt in begrijpelijke taal je mening en ideeën duidelijk. Je luistert actief naar wat anderen vertellen en stelt vragen. Je geeft en ontvangt feedback.

Bijlage V: Profielen Betts & Neihart (2010)

Betts & Neihart hebben in een Amerikaans kwartaalblad in 1988 profielen van 6 verschillende typen meerbegaafde leerlingen beschreven. In 2010 hebben zij deze herzien, gebaseerd op hun praktijkervaring. Het Centrum van Begaafdheidsonderzoek in Nijmegen heeft de profielen vertaald en bewerkt. In onderstaande beschrijving komen de gedragskenmerken van elk van de profielen naar voren, evenals hoe ze te herkennen zijn en welke begeleiding passend is.

Profiel 1: De succesvolle leerling

Deze (hoog)begaafde leerling levert goede prestaties, maar presteert niet naar het eigen vermogen. Er is sprake van relatief onderpresteren. Deze leerling is perfectionistisch ingesteld en wil graag “succesvol” blijven. Hierdoor worden risico's vermeden en kan deze leerling zich afhankelijk opstellen van volwassenen, bijvoorbeeld door (onnodig) bevestiging te zoeken van de leerkracht om zeker te weten dat iets 'goed' is en om te voorkomen dat er fouten gemaakt worden. Deze leerling is erg gevoelig voor en gericht op het voldoen aan verwachtingen van anderen. Als deze leerling niet gestimuleerd wordt om te gaan met uitdagingen boven het beheersingsniveau, ofwel de zone van naaste ontwikkeling, bestaat het risico op het ontwikkelen van faalangst en onderduikend gedrag.

Profiel 1	Gedragskenmerken	Herkenning	Begeleiding van de school
De succesvolle leerling	* Perfectionistisch * Goede prestaties * Zoekt bevestiging van de leerkracht * Vermijdt risico * Accepterend en conformerend * Afhankelijk * Kiest veilige activiteiten * Gaat niet “buiten het boekje” * Wordt een consument van kennis	* Gebruik veel diverse criteria * Cijfers, schoolprestaties * Gestandaardiseerde test scores * Prestatietests * Individuele intelligentietests * Nominatie door leerkracht, ouders en/of peers	* Versneld en verrijkt curriculum * Ontwikkelen van persoonlijke interesses * Vooraf testen, uitsluitend onbeheerste leerstof: leerstofinkorting * Activiteiten die buiten de comfortzone liggen * Ontwikkeling van vaardigheden voor zelfstandig leren * Mentor * Dieptestudies * Cognitieve coaching * Begeleiding van school- en beroepsloopbaan * Tijd voor samenwerken met intellectuele gelijkgestemden

Profiel 2: De uitdagende leerling

Deze leerling is creatief en komt met bijzondere oplossingen of invalshoeken. Hij neemt scherp waar en ziet uitzonderingen (ook op regels). Hij staat kritisch tegenover beweringen en neemt niet zomaar iets aan (ook niet van de leerkracht). Deze leerling komt op voor eigen opvattingen en is eerlijk en (te) direct. In zijn werkwijzen en gedrag is hij inconsistent, waardoor hij wisselende resultaten haalt. Hij is competitief ingesteld en kan grote stemmingswisselingen laten zien. Deze leerling heeft behoefte aan erkenning van zijn sterke kanten, wil graag gezien worden, met name voor zijn creativiteit. Wanneer deze leerling onvoldoende uitgedaagd wordt, zal hij geneigd zijn de leerkracht bezig te houden, bijvoorbeeld door clownesk gedrag.

Profiel 2	Gedragskenmerken	Herkenning	Begeleiding van de school
De uitdagende leerling	* Corrigeert de leerkracht * Daagt leerkracht uit * Stelt regels ter discussie * Is eerlijk en direct * Grote stemmingswisselingen/ Emotioneel labiel * Vertoont inconsistente werkwijzen * Slechte zelfcontrole * Creatief * Voorkeur voor activiteit en discussie * Komt op voor eigen opvattingen * Competitief * Is erg volhoudend in interessegebieden	* Nominatie door medeleerlingen * Nominatie door ouders * Interviews, zoek uit op welke manieren deze leerling creatief is * Focus eerst op creatief potentieel in plaats van prestaties * Geleverde prestaties * Nominatie door volwassene buiten het gezin * Creativiteitstests * Gebruik	* Tolerant klimaat * Zoveel mogelijk bij passende leerkracht plaatsen * Cognitieve en sociale vaardigheden trainen * Directe en heldere communicatie met de leerling * Gevoelens toestaan * Mentor * Zelfwaardering opbouwen * Gedrag besturen met contacten * Verdieping * Beloon nieuwe invalshoeken en gedachten * Sta non-conformiteit toe * Directe instructie in interpersoonlijke

	* Laat impulsief gedrag zien * Kan conflicten oproepen	domeinspecifieke, objectieve metingen	vaardigheden * Coach voor doelgericht oefenen
--	---	---------------------------------------	--

Profiel 3: De onderduikende leerling

Deze leerling doet alles om niet op te vallen en ondermijnd hiermee het belang van de ontwikkeling van zijn of haar begaafdheid. De leerling vermijdt uitdagingen, is erg onzeker en faalangstig. In de perceptie van deze leerling is het halen van hoge prestaties en tegelijkertijd sociaal geaccepteerd worden onverenigbaar. De onderduikende leerling is zoekend naar sociale acceptatie en wisselt in vriendschappen, maar heeft moeite om hierin echt zijn plek te vinden, weet niet goed wat hij/zij zelf eigenlijk zou willen en streeft dan ook vrijwel geen eigen doelen na. Deze leerling past zich te veel aan en kan mede hierdoor psychosomatische klachten ontwikkelen (hoofdpijn, buikpijn). Er bestaat een risico dat deze leerling zich verder terugtrekt, depressief wordt en uiteindelijk uitvalt in het onderwijs door gebrek aan een reëel perspectief op de eigen mogelijkheden.

Profiel 3	Gedragsskenmerken	Herkenning	Begeleiding van de school
De onderduikende leerling	* Ontkent of verlaagt begaafdheid, ziet de begaafdheid niet als waardevol * Valt uit bij deelname aan verrijkingsprogramma's * Doet niet mee in programma's, wil geen ander werk doen dan andere kinderen * Wil niet opvallen, wil geen uitzonderingspositie ervaren * Vermijdt uitdaging * Zoekt sociale acceptatie * Wisselt regelmatig in vriendschappen * Heeft (vrijwel) geen band met de leerkracht of de groep * Onzeker over welke kant hij/zij zelf op wil	* Interviews * Wees voorzichtig met nominatie door begaafde medeleerlingen * Nominatie door ouders of leerkrachten * Prestatietests * Creativiteitstests * Intelligentietests, niet-verbale metingen van intelligentie	* Begaftheid herkennen en adequaat opvangen * Niet participeren in speciale activiteiten toestaan * Sekse-rol modellen geven (vooral meisjes) * Biedt ondersteuning en informatie bij de planning van opleidings- en beroepsmogelijkheden * Geef inzicht in concepten als sociale verschijnselen * Leeromgevingen waarin de leerling zich thuis voelt * Help bij het opzetten van steungroepen * Voer open discussies over de klas, racisme of sekserolverwachtingen * Stimuleer de leerling met het vertegenwoordigen van belangen van (minderheids)groepen of bemiddeling * Directe instructie over sociale vaardigheden * Bespreek de nadelen van succes openlijk

De drop-out

Deze leerling is creatief en over het algemeen erg gevoelig. De drop-out is niet gemotiveerd voor schoolse taken en zoekt buitenschoolse uitdaging om zijn interesses te volgen. Deze leerling geeft blijk van een negatief zelfbeeld: isoleert of verwaarloost zichzelf, verstoort situaties, bekritiseert zichzelf en anderen, voelt zich snel aangevallen of afgewezen. De drop-out is een absolute onderpresteerder (presteert gemiddeld of minder) en heeft baat bij alternatieve leerervaringen. Deze leerling is op school slechts nog fysiek aanwezig, maar voelt en toont zich niet echt betrokken, of neemt zelfs onregelmatig deel aan het onderwijs. Er is een risico dat deze leerling uiteindelijk (zonder diploma) het onderwijs verlaat.

Profiel 4	Gedragsskenmerken	Herkenning	Begeleiding van de school
De drop-out	* Neemt onregelmatig deel aan onderwijs * Maakt taken niet af * Is bereid te werken voor de relatie * Creëert crisissen en verstoort situaties	* Individueel afgenomen IQ test * Hoge prestaties op subtests * Niet-verbale intelligentie-metingen * Creativiteitstest * Interview	* Houdt de verwachtingen op peil * Diagnostisch onderzoek * Groepstherapie * Niet-traditionele studievoordigheden * Verdieping * Mentor

	* Zoekt buitenschoolse uitdaging * Verwaarloost zichzelf * Isoleert zichzelf * Creatief * Bekritiseert zichzelf en anderen * Werkt inconsistent * Verstoot, presteert gemiddeld of minder * Defensief * Zoekt spanning ('<i>thrill seeking</i>')	* Audities * Analyse van verzameld werk * Informatie van leerkrachten uit het verleden * Discrepancie tussen intelligentiescore en geleverde prestaties * Inconsistenties in prestaties * Creativiteitstest * Geleverde prestaties in niet-schoolse setting * Nominatie van ouders of leerkrachten	* Niet-traditionele leerervaringen buiten de klas * Coaching m.b.t. de schoolloopbaan * Thuisbezoek * Bevorder veerkracht/flexibiliteit * Bespreek alternatieve mogelijkheden * Wees de advocaat voor deze leerling, blijf pleidooi voeren voor het faciliteren van "alternatieve" mogelijkheden
--	--	---	---

Profiel 5: De dubbel gelabelde leerling

Deze (hoog)begaafde leerling vertoont gedragsproblemen en/of heeft een onderliggend leerprobleem. Vaak worden begaafdheidskenmerken hierdoor onvoldoende (h)erkend. Ook kan het zijn dat een eventueel leerprobleem niet onderkend wordt door sterke compensatiemogelijkheden als gevolg van de (hoog)begaafdheid. Deze leerling werkt inconsistent, presteert gemiddeld of minder, verstoot en is chaotisch.

Hoewel een leer- of gedragsstoornis oorzaak kan zijn van gesignaleerde problemen, kan ook een gebrek aan (h)erkenning van de mogelijkheden van deze (hoog)begaafde leerling de oorzaak zijn van afwijkend gedrag of tegenvallende prestaties. Er bestaat dan een risico dat deze leerling onjuist gelabeld wordt en hiermee inadequaat ondersteund wordt in de ontwikkeling van zijn talenten.

Profiel 5	Gedragskenmerken	Herkenning	Begeleiding van de school
De leerling met leer- en/of gedragsproblemen	* Legt makkelijk contacten * Goed probleemoplossend vermogen * Denkt in concepten/ideeën * Houdt van nieuwigheid en complexiteit * Laat inconsistent werk zien * Lijkt een (lager dan) gemiddelde leerling te zijn * Lijkt in sommige aspecten van het sociaal en emotioneel functioneren jonger * Presteert gemiddeld of minder * Verstoot, reageert af, is niet bij de les * Chaotisch * (Relatief) trage informatieverwerking * Kan moeite hebben in de omgang met begaafde peergroup * Gedragsproblemen	* Op basis van huidig functioneren in de klas * Scores op prestatietests * Bestudeer de prestaties over een langer tijdbestek * Zoek voor patroon van afnemende prestaties in combinatie met aanwijzingen voor superieure mogelijkheden * Vertrouw niet op analyse van de sterk uiteenlopende resultaten op onderdelen van een intelligentietest * Herkenning door relevante anderen * Herkenning door leerkracht met ervaring met onderpresteerders * Interview * Wijze van presteren	* Uitdagen op het gebied waar de sterke kanten liggen is eerste prioriteit * Versnelling op de sterke gebieden * Voorziening ter compensatie voor de leerproblemen * Onderzoek wat nodig is voor dit kind om hier succesvol te kunnen zijn * Plaatsing in programma voor begaafden * Voorzien van benodigde bronnen * Niet-traditionele leerervaringen * Tijd met ontwikkelings-gelijken doorbrengen (niet per se leeftijdgenoten) * Individuele begeleiding * Directe instructie in strategieën voor zelfregulatie * Leer voor zichzelf op te komen * Leert SMART doelen te formuleren

Profiel 6: De zelfstandige leerling

De zelfstandige leerling weet wat hij/zij kan en laat dit ook zien. Deze leerling heeft een goed zelfinzicht en goede sociale vaardigheden. Daarnaast werkt deze leerling zelfstandig, ontwikkelt eigen doelen, is ondernemend, komt op voor eigen opvattingen en is bereid tot het nemen van risico's. Deze leerling wil en durft te leren! Hoewel dit de ideale leerling lijkt, blijft het alsnog belangrijk ook deze autonome leerling te ondersteunen. De focus ligt hierbij vooral op het zo veel mogelijk faciliteren van mogelijkheden tot onbegrensd leren.

Profiel 6	Gedragskenmerken	Herkenning	Begeleiding van de school
De zelfstandige leerling	* Goede sociale vaardigheden * Werkt zelfstandig * Ontwikkelt eigen doelen	* Bereikte schoolresultaten * Producten	* Creëer ruimte voor het ontwikkelen van een lange-termijnplan voor studie * Versnel en verrijkt curriculum

	* Doet mee * Kan doelgericht SMART werken * Sterk zelfsturend * Goed zelfregulerend vermogen * Veerkrachtig/flexibel * Produceert kennis * Beschikt over zelfinzicht en zelfacceptatie * Werkt zonder bevestiging * Werkt enthousiast voor passies * Creatief * Komt op voor eigen opvattingen * Neemt risico	* Vastgestelde tests: Prestatietests, intelligentietests * Interviews * Nominatie door leerkracht, klasgenoot, ouders, zichzelf * Creativiteitstests * Portfolio's * Gewonnen prijzen	* Belemmeringen in tijd en plaats wegnemen * Vooraf testen, uitsluitend leerstof die nog niet beheerst wordt: leerstofinkorting, vervroegde toelating tot vervolgopleiding * Ontwikkel meerdere, gerelateerde dieptestudies, inclusief mentorschappen * Grote variatie van versnellings-mogelijkheden (zie ook vooraf testen) * Mentoren en intermediairs/bemiddelaars * Begeleiding van school- en beroepsloopbaan * Wijk af van het gebruikelijke schoolbeleid en regels * Geef de ruimte en sta hen niet in de weg * Leer hen omgaan met de psychologische nadelen van succes
--	--	--	--

Bijlage VI: Vragenlijst leeromgeving respondenten onderzoeksgroep – leerlingen

Vragenlijst 'de ideale leeromgeving'

Leren doe je niet alleen in een lokaal. Er zijn ook veel andere momenten dat je aan het leren en werken bent voor school. Denk bijvoorbeeld maar aan digitaal leren. Dat valt allemaal onder je leeromgeving.

Binnen een leeromgeving worden er verschillende dingen van jou, als leerling, verwacht. Dit betekent dat jouw leerkracht de leeromgeving daarop wil afstemmen. Een aantal activiteiten die jij als leerling kunt ondernemen in de klas staan hieronder opgesomd. Je gaat hierbij aangeven hoe vaak jij dit doet en het nodig vindt dat dit gebeurt. Op de achterkant van dit blad mag je een omschrijving zetten van jouw ideale leeromgeving en wat jij graag zou zien daarin.

Activiteit	Doe ik nu	Wil ik graag
Zelfstandig werk: leerlingen werken (vaak in stilte) zelfstandig aan opdrachten of taken.	☐ altijd (elke dag) ☐ vaak (minstens 4x per week) ☐ met enige regelmaat (2 tot 3x per week) ☐ soms (1x per week) ☐ zelden (minder dan 1x per week)	☐ altijd (elke dag) ☐ vaak (minstens 4x per week) ☐ met enige regelmaat (2 tot 3x per week) ☐ soms (1x per week) ☐ zelden (minder dan 1x per week)
Groepswork: leerlingen kunnen overleggen, samen afspraken maken of samen opdrachten maken.	☐ altijd (elke dag) ☐ vaak (minstens 4x per week) ☐ met enige regelmaat (2 tot 3x per week) ☐ soms (1x per week) ☐ zelden (minder dan 1x per week)	☐ altijd (elke dag) ☐ vaak (minstens 4x per week) ☐ met enige regelmaat (2 tot 3x per week) ☐ soms (1x per week) ☐ zelden (minder dan 1x per week)
Maken/producen: experimenteren, verven, tekenen, ontwerpen, maken. Veel dynamiek en ruimte om te kunnen bewegen.	☐ altijd (elke dag) ☐ vaak (minstens 4x per week) ☐ met enige regelmaat (2 tot 3x per week) ☐ soms (1x per week) ☐ zelden (minder dan 1x per week)	☐ altijd (elke dag) ☐ vaak (minstens 4x per week) ☐ met enige regelmaat (2 tot 3x per week) ☐ soms (1x per week) ☐ zelden (minder dan 1x per week)
Onderzoek: computers en boeken gebruiken, leerlingen kunnen zelfstandig onderzoek doen.	☐ altijd (elke dag) ☐ vaak (minstens 4x per week) ☐ met enige regelmaat (2 tot 3x per week) ☐ soms (1x per week) ☐ zelden (minder dan 1x per week)	☐ altijd (elke dag) ☐ vaak (minstens 4x per week) ☐ met enige regelmaat (2 tot 3x per week) ☐ soms (1x per week) ☐ zelden (minder dan 1x per week)
Presenteren/klaskale instructie: ruimte voor 30 leerlingen, bord, beamer/scherm.	☐ altijd (elke dag) ☐ vaak (minstens 4x per week) ☐ met enige regelmaat (2 tot 3x per week) ☐ soms (1x per week) ☐ zelden (minder dan 1x per week)	☐ altijd (elke dag) ☐ vaak (minstens 4x per week) ☐ met enige regelmaat (2 tot 3x per week) ☐ soms (1x per week) ☐ zelden (minder dan 1x per week)
Werk bewaren en inleveren: als er veel gemaakt wordt, bewaar je dit dan?	☐ altijd (elke dag) ☐ vaak (minstens 4x per week) ☐ met enige regelmaat (2 tot 3x per week) ☐ soms (1x per week) ☐ zelden (minder dan 1x per week)	☐ altijd (elke dag) ☐ vaak (minstens 4x per week) ☐ met enige regelmaat (2 tot 3x per week) ☐ soms (1x per week) ☐ zelden (minder dan 1x per week)

Lucassen, M. (2017). *Een nieuwe leeromgeving ontwerpen: waar begin je?* Geraadpleegd op: 20 mei 2019, via:

<https://www.vernieuwendewijjs.nl/nieuwe-leeromgeving-begin/>

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Bijlage VII: Vragenlijst evaluatie respondenten onderzoeksgroep – leerlingen

Evaluatie vragenlijst Project S.I.O.

Naam leerling:

Beantwoord de vragen hieronder door middel van het invullen van de bolletjes.

1. Ik ben actief aan het werk tijdens het project.	2. Er heerst een goede werksfeer bij het werken aan het project.
☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens	☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens
3. Ik ben gemotiveerd tijdens het project om te werken aan mijn opdrachten.	4. Ik kan goed samenwerken tijdens het project.
☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens	☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens
5. Ik kan mijn sterke punten inzetten tijdens het project.	6. Ik kan mijn talenten ontwikkelen tijdens het project.
☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens	☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens
7. Ik leer op een prettige manier bij het project.	8. Ik ervaar het onderwijs als persoonlijk.
☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens	☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens
9. Ik kan op mijn eigen manier leren bij het project.	10. Ik kan mijn eigen keuzes maken tijdens het project.
☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens	☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens
11. Ik stel mijn eigen leerdoelen op.	12. Ik leer van mijn gesprekken met mijn projectleerkracht.
☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens	☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens
13. Ik heb voldoende contact met mijn projectleerkracht.	14. Ik deel mijn leerervaringen met mijn ouders.
☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens	☐ Helemaal mee oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal mee eens

Deze vragenlijst is gebaseerd op de vragenlijst 'In gesprek over je schoolontwikkeling', opgesteld door het leerlab 'Leerling eigenaar leerproces' van Leerling2020.nl.

Leerlab - Leerling eigenaar leerproces (2018). Vragenlijst: In gesprek over je schoolontwikkeling. Utrecht: Leerling2020.nl/Schoolinfo.

Bijlage VIII: Beeldmateriaal project S.I.O. – Samen In Ontwikkeling

Zie ook Prezi, gebruikt op de pitch avond van de studiebijeenkomst op 28 mei 2019.

<https://prezi.com/p/ciolqor67fns/begaafdheid-wereldoriëntatie/#present>

